

وضعیت آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان در ایران*

مهدی اریسی

موقعیت دینی، فرهنگی و سیاسی کشور ما پس از انقلاب اسلامی موجب شده است تا زبان و ادبیات فارسی و فرهنگ مردم ایران بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد. مشتاقان فرهنگ و ادب ایرانی برای استفاده مستقیم از منابع غنی فرهنگی ایران خود را محتاج یادگیری زبان فارسی می‌دانند. گروهی در کشور خود زبان فارسی را یاد می‌گیرند و گروهی دیگر با انگیزه‌های مختلف به ایران می‌آیند تا به سهولت و سرعت بیشتر به اهداف خود دست یابند. این رویکرد بیرونی به زبان فارسی موجب تلاش و تحرک درونی بیشتر و همچنین سبب پیدایش نگرش‌ها و نیازها و هدف‌های جدید شده است. پس از انقلاب اسلامی برخی از نهادهای علمی یا دینی وظیفه آموزش زبان آموزان فارسی و جذب دانشجویان و طلاب خارجی را به عهده گرفتند و هر یک به سهم خود مقدمات آموزش زبان را برای آنان فراهم آورد.

در حالی که آموزش زبان خارجی / دوم روشی علمی دارد غالب این مراکز با استفاده از روش‌های سنتی - تجربی خود، اقدام به آموزش زبان آموزان می‌کنند و توجه آنها بیشتر به جنبه‌های ظاهری آموزش و تجهیز فیزیکی مراکز و گسترش امکانات صوری معطوف گشته است.

* چکیده رساله دوره کارشناسی ارشد مؤلف در سال ۱۳۷۷ در گروه زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

دانشگاه علامه طباطبایی برای پاسخگویی به این نیاز فرهنگی رشته جدیدی با نام «آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان» تأسیس کرد تا با انداختن این نیاز در حوزه‌های نظری و علمی و با پرورش مدرسان کارآمد و فرهیخته بتواند گامی مؤثر در راه آموزش زبان فارسی به عنوان زبان دوم / خارجی بردارد. هرچند که هنوز گام‌های نخستین این حرکت علمی برداشته می‌شود و مشکلات بسیار نیز بر سر راه وجود دارد، انتظار می‌رود که با حضور فعال دانش‌آموختگان این رشته در مراکز آموزش زبان فارسی و مناطقی که فارسی به عنوان زبان دوم آموزش داده می‌شود مشکلات به تدریج برطرف شوند، و روش‌های مناسب آموزشی به کار گرفته شوند و یادگیری زبان فارسی برای غیرفارسی‌زبانان تسهیل گردد، و شیوه‌ها و محتوای آموزشی نیز به شکل مطلوب اصلاح گردد و انگیزه و علاقه زبان‌آموزان افزایش یابد و تحقیقات جدید و مؤثر در زبان فارسی صورت گیرد. گزارش حاضر تحقیقی است درباره «بررسی وضعیت آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در ایران» تا با روشن کردن وضعیت فعلی بتوان به پرسش‌های دیگر با دقت و سهولت بیشتر پاسخ داد، و نیازهای فعلی را به درستی مشخص کرد و برای آنها چاره مناسب اندیشید.

در این گزارش عبارت «غیرفارسی زبان» به غیر ایرانیانی اطلاق می‌شود که با هدف‌های مختلف برای یادگیری زبان فارسی به مراکز آموزشی مراجعه کرده‌اند، و شامل اقوام ایرانی که زبان فارسی را به عنوان زبان دوم یاد می‌گیرند نمی‌شود هرچند که این مسأله خود موضوعی درخور بررسی است.

هدف تحقیق، دلیل انتخاب این موضوع برای تحقیق اهمیتی است که این موضوع فی‌نفسه دارد و با بررسی آن می‌توان ضمن توصیف و تحلیل شرایط موجود مشکلات و نیازها را تشخیص داد و برای برطرف کردن آنها راه‌حل‌های مناسب را مشخص ساخت. محدود بودن مراکز آموزشی و روش‌ها و محتوای آموزشی آنها و نیز تعداد اندک زبان‌آموزان بررسی، توصیف و تحلیل موضوع را آسان‌تر ساختند. دیگر اهداف انتخاب موضوع موارد زیر هستند:

– معرفی مراکز و نهادهایی که در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان به طور مؤثر فعال هستند.

– معرفی این رشته تحصیلی به مراکز آموزشی و نهادهای مربوط و بیان توانایی این رشته جدید دانشگاهی در حل مشکلات آموزشی و تأمین مدرسان مراکز.

— معرفی و بررسی محتوا و روش‌های آموزشی مراکز.

— شناخت و معرفی اجمالی مدرسان و زبان‌آموزان.

روش بررسی. در این پژوهش برای دست‌یابی به پاسخ پرسش‌های موردنظر از شیوه‌های مختلف استفاده شده است. بخشی از اطلاعات و پاسخ‌ها از طریق پرسش‌نامه به دست آمده است که در فصل‌های بعد نمونه و نتایج حاصل از آنها ارائه می‌شود. در برخی از موارد با مسئولان و مدرسان مراکز مصاحبه شده است و بخش دیگری از اطلاعات از طریق مشاهدات پژوهشگر از مراکز و کلاس‌ها و امکانات آنها به دست آمده است. علاوه بر منابع فوق کتاب‌های درسی و برگه‌های آزمون‌ها و وسایل کمک آموزشی مراکز مورد توجه و مطالعه قرار گرفته‌اند.

الف) مراکز آموزش فارسی در ایران

برای یادگیری یک زبان خارجی مراجعه به یک مرکز آموزشی زبان از نخستین چاره‌جویی‌هاست. حضور در یک مرکز آموزشی به زبان‌آموز اعتماد و اطمینان بیشتر می‌بخشد، خصوصاً اگر که برای یادگیری زبان خارجی فرصت محدود و معینی را در نظر گرفته باشد. در این حالت زبان‌آموز انتظار دارد که با برنامه‌ی معین و در طی زمانی پیش‌بینی شده بتواند به هدف‌های خود در زمینه فراگیری زبان دست یابد. صرفاً تماس با گویشوران اصلی یک زبان نمی‌تواند او را در رسیدن به هدفش کمک کند خصوصاً در مورد فراگیری زبان فارسی که هدف نهایی اکثر زبان‌آموزان آشنایی با سبک و سیاق خاصی از زبان است و به این دلیل یکی از بهترین راه‌های ممکن حضور در یک مرکز آموزشی است. در ایران چند مؤسسه برای این کار وجود دارد.

۱. مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی «ره» (قزوین)
این مرکز زیر نظر حوزه سرپرستی دانشجویان خارجی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی «ره» اداره می‌شود.

به دلیل اهمیت نظارت بر امور فرهنگی و رفاهی دانشجویان خارجی، حوزه‌ی با نام سرپرستی دانشجویان خارجی در سال ۱۳۷۲ به وجود آمد تا مرجع رسیدگی به درخواست داوطلبان غیرایرانی خواستار ادامه تحصیل در دوره کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه‌های ایران باشد.

این سرپرستی پس از دریافت درخواست‌ها و مدارک داوطلبان و بررسی آنها به کمک کارشناسان خود، دارندگان شرایط لازم را برای ادامه تحصیل به کمیته علمی پذیرش دانشجویان خارجی معرفی می‌کند و پس از آن برای فراگیری زبان فارسی به مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی «ره» معرفی می‌شوند و امکانات رفاهی لازم در اختیار آنها قرار داده می‌شود.

در مراکز آموزش زبان فارسی، کلاس‌های آموزش زبان در دوره‌های پایه و میانی و پیشرفته دایرند و زبان آموز پس از موفقیت در این دوره‌ها در دوره پیش‌دانشگاهی که متناسب با رشته تحصیلی او در دانشگاه خواهد بود شرکت می‌کند، و پس از آن برای ادامه تحصیل به دانشگاه‌های ایران معرفی می‌گردد. این مرکز در حال حاضر دارای ۱۰ کلاس و حدود ۲۰۰ زبان آموز و ۲۹ مدرس زبان فارسی است. کلاس‌ها سطوح مختلف مقدماتی، میانی، پیشرفته و دوره پیش‌دانشگاهی را دربر می‌گیرند و هریک از سطوح برنامه‌های آموزشی مخصوصی دارد. محتوای آموزشی در دوره مقدماتی کتاب «آزفا» است که از جلد اول ۸ درس و از جلد دوم تا صفحه ۱۵۷، ۱۹ درس؛ و مجموعاً ۲۷ درس برای دوره مقدماتی ارائه می‌گردد.

زبان آموزان در دوره مقدماتی با تلفظ و نوشتن صداها و واژه‌های زبان فارسی بدون توضیحات دستوری، و سپس از درس سوم به بعد با معنی واژه‌ها از طریق کاربرد آنها در جمله به همراه برخی از توضیحات دستوری آشنا می‌شوند. آموزش دوره مقدماتی حدود یک نیمسال (۴/۵ ماه) طول می‌کشد. و سپس از محتوای آموزش آزمون به عمل می‌آید.

آزمون شفاهی شامل موارد زیر است:

- گفت و شنود ۴۰ نمره

- روخوانی ۲۰ نمره

- درک مطلب شنیداری ۱۰ نمره

آزمون کتبی شامل موارد زیر است:

- انشا ۳۰ نمره

- املا ۱۵ نمره

- دستور ۵۵ نمره

همچنین کارهای کلاسی زبان آموز نیز به همراه موارد فوق مورد توجه قرار می‌گیرند

و ۳۰ نمره برای آنها در نظر گرفته می‌شود. پس از موفقیت در آزمون نیمسال یک زبان‌آموز برای تداوم آموزش در نیمسال دوم ثبت‌نام می‌کند. محتوای آموزشی در نیمسال دوم نیز بر مبنای کتاب آرفا تنظیم شده است. باقی مانده کتاب دوم شامل درس‌های ۲۰ و ۲۱ و کل کتاب سوم و ۷ درس منتخب از کتاب چهارم مجموعه درس‌ها را تشکیل می‌دهند.

در این نیمسال نیز زبان‌آموزان با معنای واژه‌های فارسی از طریق کاربرد آنها در جمله آشنا می‌شوند و همراه با آن پاره‌یی توضیحات دستوری نیز ارائه می‌گردد. «در این دوره توجه اساسی بر گسترش دامنه واژگان و مفاهیم، خواندن متن، جمله‌سازی و نگارش متمرکز است. واژه‌های مترادف و متضاد و کاربرد آنها از طریق بازنویسی جمله‌ها نیز مورد توجه قرار می‌گیرد و سعی می‌شود تا با ارائه متن‌هایی، زبان‌آموزان با خصوصیات زبان نوشتاری و آیین نگارش فارسی آشنا شوند و همچنین تا حدودی زمینه‌آشنایی با زبان شعر برای زبان‌آموزان فراهم می‌شود. در لابه‌لای درس‌ها نیز زبان‌آموزان در قالب گفت و شنودها با زبان محاوره و اصطلاحات و واژه‌های مربوط به آن آشنا می‌گردند» (مقدمه کتاب سوم آرفا). و «پس از آن زبان‌آموزان با ریزه‌کاری‌های دستور زبان فارسی و متن‌های متنوع و سبک‌های مختلف و آیین نگارش و خلاصه‌نویسی آشنا می‌گردند و همراه آموزش زبان سعی می‌شود از طریق متون ارائه شده - که غالباً از روزنامه‌ها برگزیده شده است - زبان‌آموزان شناخت کلی از فرهنگ و تمدن ایران زمین و گذشته تاریخی آن به دست آورند» (مقدمه کتاب چهارم).

پس از پایان این نیمسال نیز آزمونی مانند نیمسال اول برگزار می‌شود و به جای فعالیت‌های کلاسی آزمون خوش‌نویسی به عمل می‌آید. مبنای خوش‌نویسی مجموعه ۴ جلدی خط است. سطح زبانی آزمون دوم از آزمون اول پرحجم‌تر و بالاتر است. پرسش‌های کتبی غالباً به شکل‌های مختلف زیر طراحی می‌شوند:

جمله‌سازی با کلمات، مرتب کردن جمله‌های بهم ریخته، پیوند دادن جمله‌ها بایکدیگر، پاسخ دادن به پرسش یا بالعکس، استفاده از حروف اضافه و نشانه‌های مناسب برای جای خالی، به کار بردن قیود مناسب، معنی کردن شعر، درک ضرب‌المثل‌های رایج و به کار بردن شکل مناسب فعل (منبع پرسش‌ها کتاب درسی است).

در دوره پیش‌دانشگاهی نیز ۷ واحد زبان فارسی ارائه می‌شود که شامل سه واحد

فارسی عمومی و چهار واحد فارسی تخصصی است. فارسی تخصصی به دانشجویانی ارائه می‌شود که قصد ادامه تحصیل در رشته‌های علوم انسانی را دارند. زمان پیش‌بینی شده برای هر نیمسال در حدود ۴/۵ ماه است.

این مرکز دارای دو آزمایشگاه زبان با ۵۴ جایگاه است و هر زبان‌آموز به طور متوسط هفتگی ۶ تا ۸ ساعت از برنامه‌های آن استفاده می‌کند. این مرکز جهت استفاده زبان‌آموزان نوارهای صوتی با نام «صدف» (خلاصه شده «صدای دلنشین فارسی») تولید می‌کند و تاکنون ۳۰ نوار تدوین و تولید شده است.

نوارهای تولیدی این مرکز به همراه نوارهای مربوط به کتاب آرفا در نوارخانه مرکز نگهداری می‌شوند و زبان‌آموزان می‌توانند آنها را در اوقات فراغت برای تقویت مهارت‌های زبانی خود به امانت بگیرند. محتوای نوارهای تولیدی این مرکز عبارت است از:

- اشعار فارسی،

- متون عرفانی،

- داستان که گاه به صورت نقالی و گاه به صورت نمایشنامه اجرا می‌شود،

- مطالب علمی،

- لطیفه‌های مربوط به ایران و سایر ملل،

- اطلاعات عمومی و نکته‌های شنیدنی،

- چیستان،

- سخن بزرگان.

اجرای برنامه‌ها یا موسیقی توأم است و گاهی برای تنوع دو نفر آنها را اجرا می‌کنند. از این نوارها به عنوان ابزارهای کمک آموزشی استفاده می‌شود و کیفیت صدا مطلوب است. همچنین این مرکز درصدد است تا نوارهای صوتی خود را بر روی CD ضبط کند و به این ترتیب نرم‌افزارهای آموزشی مناسبی برای زبان‌آموزان به هنگام استفاده از کامپیوتر فراهم آورد و به ابزارها و امکانات آموزشی جدید دست یابد.

نوارهای ویدیویی نیز جهت تنوع آموزش مورد توجه قرار گرفته‌اند. نوارهای ویدیویی این مرکز از برنامه‌های سیمای ایران ضبط شده‌اند و گاه از نوارهای مجاز موجود در مؤسسه‌های تصویری استفاده می‌شود. علاوه بر اینها فیلم‌های مربوط به کتاب آرفا و دو فیلم آموزش زبان فارسی تولیدی «شورای گسترش زبان فارسی» نیز در این نوارخانه وجود دارد.

برای تهیه نرم افزارهای آموزشی پرکاربردترین واژه‌های زبان فارسی که قابلیت تصویری دارند برگزیده شده و به دو صورت الفبایی و موضوعی تنظیم شده‌اند و ویژگی‌های آوایی - نوشتاری واژه‌ها به این برنامه افزوده شده‌اند. زبان‌آموز با داشتن تصویر می‌تواند معنی، تلفظ و املا را مربوط به واژه را نیز فرا بگیرد. و با استفاده از همین برنامه می‌تواند درستی آموخته‌های خود را مورد ارزیابی قرار دهد. منبع انتخاب واژه‌های موردنظر در این برنامه کتاب آرفا و تجربه زبانی تهیه‌کنندگان آن بوده است.

کتابخانه این مرکز نیز تا حدودی برای استفاده مدرسان و زبان‌آموزان تجهیز شده است. مجموعه کتاب‌های آموزشی موجود از بازار تهیه شده و برخی از کتاب‌ها نیز به وسیله دانشجویان خارجی فراهم شده‌اند. زبان‌آموزان عضو کتابخانه و دارای کارت عضویت هستند اما میزان استفاده آنها از کتابخانه در حد متوسط است. از دلایل عدم علاقه زبان‌آموزان به مطالعه می‌توان نبودن کتاب‌های متناسب با نگرش و توانایی زبانی و معلومات آنها را نام برد. مدرسان نیز از کتابخانه مرکز برای تهیه برخی از مطالب درسی کمک می‌گیرند.

مجله‌های رشد کودک و نوجوان، کیهان بچه‌ها، ایران جوان جزو مجموعه خواندنی این کتابخانه‌اند. روزنامه‌های جمهوری اسلامی، ایران، کیهان و ایران نیوز نیز برای مطالعه زبان‌آموزان تهیه می‌شوند اما زبان‌آموزان بیشتر از مجله رشد کودک و نوجوان استقبال می‌کنند.

از دیگر فعالیت‌های این مرکز اجرای برنامه‌های فرهنگی - هنری و ورزشی است که با انجام آنها آموزش متنوع و پرنشاط می‌شود. استقبال زبان‌آموزان از برنامه‌های ورزشی و ایران‌شناسی نسبتاً بیشتر است. برگزاری روز ملی کشورها نیز از جمله کارهای فرهنگی این مرکز است.

۲. مدرسه علمیه امام خمینی وابسته به مرکز جهانی علوم اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و درخشندگی حوزه علمیه قم در میدان علم و عمل، توجه طالبان علم و فضیلت از سراسر جهان بیش از پیش به این حوزه جلب شد و لازم آمد که بزرگان حوزه به امر طلاب غیرایرانی توجه مضاعف مبذول دارند، و با ایجاد مدیریتی جدید به کار وسعت بیشتری بخشند و زمینه‌های مطلوب برای پاسخگویی به درخواست‌ها و جذب افراد لایق فراهم آید. به همین جهت در سال ۱۳۶۰ شورایی از

بزرگان و علمای حوزه به نام «شورای سرپرستی طلاب غیرایرانی» این مسؤلیت را برعهده گرفت که بعدها وسعت یافت و به نام «مرکز جهانی علوم اسلامی» نامیده شد. از هدف‌های مهم این مرکز «پرورش طلابی بود که بتوانند مبلغین شایسته برای تبیین فرهنگ غنی اسلام و داعیان وحدت و هماهنگی امت اسلام و تقویت کننده روحیه تفاهم و اخوت باشند. و همچنین ایجاد زمینه‌هایی که افراد لایق و مستعد بتوانند به مراحل عالی علمی نایل آیند و به عنوان افراد محقق به جهان اسلام خدمت نمایند».

از جمله اقداماتی که می‌توانست به این هدف کمک کند آموزش زبان فارسی بود، و لذا مرکز جهانی علوم اسلامی در سال ۱۳۶۱ آموزش زبان فارسی را به طلاب خارجی شروع نمود. در ابتدا مقرر شد که آموزش زبان فارسی در کنار درس‌های حوزه صورت پذیرد و در طول یک سال یا بیشتر طلاب خارجی با زبان فارسی آشنا شوند. لکن پس از اتمام یک دوره مشاهده شد که این روش موفقیت‌آمیز نیست زیرا متون مناسب وجود نداشت و همچنین تکالیف دیگری غیر از آموزش زبان وجود داشت. پس از آن اقدامات زیر به عمل آمد تا موجب تسهیل آموزش زبان فارسی گردد:

ایجاد زمینه‌ها و برنامه‌هایی که به امر آموزش زبان و یادگیری آن کمک کنند همانند مباحثه، استفاده از کتاب‌ها و فیلم‌های مناسب، استفاده از وسایل کمک آموزشی و سفرهای آموزشی و تهیه گزارش از سفرها و استفاده از معلمین کارآموز، مسابقات، ایجاد آزمایشگاه زبان و همچنین تهیه کتابی که بتواند مبنای آموزش زبان فارسی قرار گیرد (کتاب مقدمه زبان فارسی، «مقدمه»، مرکز جهانی علوم اسلامی). و مقرر شد که در تهیه این کتاب موارد زیر مورد توجه قرار گیرند:

- آموزش زبان مرحله‌بندی شود و کلمات و جملات از آهنگ‌ها و استنادهای ساده به سوی مشکل مشخص گردند.

- در آموزش از زبان واسط استفاده نشده باشد.

- نکات و قواعد دستوری را از ورای کاربردها و تمرین‌ها منظور کرده باشد.

- براساس محاورات رسمی تهیه شده باشد.

کتاب اول با استفاده از تجربیات استاد دکتر لطف‌الله یارمحمدی و همکارانش در سال ۱۳۶۱ برای تدوین به این مرکز ارائه شد ولی براساس مصالح و تجربیات تغییراتی در آن پدید آمد. از جمله این که خط فوتیک به فارسی تبدیل شد و سبک گفتاری کتاب به نوشتاری تمایل پیدا کرد و مقدمه‌یی بر آن افزوده شد تا صداهای زبان فارسی قبل از

کتاب اول آموزش داده شوند. و به این ترتیب کتاب مقدمه در هشت درس تدوین گردید. در هر درس از کتاب ۲۰ واژه ساده و پرکاربرد که قابلیت تصویری دارند براساس حضور صدای موردنظر در هجای آغازی، میانی و پایانی انتخاب شده‌اند و به ترتیب الفبای فارسی ارائه و در قالب الگوهای ساده دستوری تمرین و تکرار می‌شوند. شکل آموزش این واژه‌ها بدین گونه است که زبان آموز ابتدا باید به تلفظ واژه گوش کند و سپس آنها را تکرار نماید. پس از این مرحله در مورد آموخته‌هایش مورد پرسش قرار می‌گیرد که باید جواب دهد. سپس این آموخته‌ها با تکرار و تمرین خصوصاً تمرین‌های جانشینی ملکه ذهن او می‌شوند. پس از آن نیز به تلفظ درست واژه‌ها توجه می‌شود و همچنین با کلمات ناآشنا تمرین‌های تلفظ صورت می‌گیرد. مجموعه واژه‌های ارائه شده در کتاب مقدمه حدود ۳۲۰ واژه است. در کتاب مقدمه، آموزش دستور زبان مورد توجه نبوده است و زبان آموزش سیاق نوشتاری دارد.

زبان آموز پس از آموزش محتوای کتاب مقدمه با تمامی صداهای زبان فارسی آشنا می‌شود. این آموزش در حدود دو هفته به طول می‌انجامد و از نظر املاء نیز می‌تواند صورت درست کلمه‌های مورد نظر را بنویسد. پس از این مرحله آموزش کتاب اول آغاز می‌گردد. که در کنار سبک نوشتاری سبک گفتاری زبان نیز مورد توجه قرار می‌گیرد و تفاوت‌های پربسامد این دو سبک نیز تمرین می‌شوند. کتاب اول برمبنای مکالمات روزمره شکل گرفته و در پانزده درس تنظیم شده است. و حدود ۳۲۰ واژه را دربر دارد. در کتاب دوم مکالمات شکل کامل‌تر پیدا می‌کنند و تمام محتوای ۹ درس کتاب را مکالمات درباره موضوعات زیر تشکیل می‌دهند:

درس اول: گفت و گو	سؤال از مکان و محل و جا،
درس دوم: گفت و گو	سؤال از نوع فعل، کار،
درس سوم: گفت و گو	سؤال از زمان، وقت انجام کار،
درس چهارم: گفت و گو	در سالن غذاخوری،
درس پنجم: گفت و گو	در داروخانه،
درس ششم: گفت و گو	در مطب دکتر،
درس هفتم: گفت و گو	در مهمانخانه،
درس هشتم: گفت و گو	در مهمانخانه،
درس نهم: گفت و گو	سؤال درباره کارهای روزمره.

پس از هر گفت و گو برخی از واژه‌ها و اصطلاحات با کمک دیگر کلمه‌ها معنی شده‌اند و یا در عبارت‌های دیگر ارائه گردیده‌اند و برخی تفاوت‌های زبان گفتار و نوشتار نیز با ارائه مثال توضیح داده شده‌اند و تمرین‌هایی برای تکرار آموزش در نظر گرفته شده است.

کتاب سوم مشتمل بر نوزده درس است. هر درس با ارائه یک متن شروع می‌شود و پس از آن معنی کلمه‌های تازه در جمله‌های متفاوت ارائه و مشخص می‌گردد. و پرسش‌های درک مطلب و تمرین واژه‌های جدید به شکل‌های مختلف صورت می‌پذیرد و در بعضی از درس‌ها نکات دستوری نیز ارائه می‌گردد. زمان فعل و ضمیر از عمده‌ترین مباحث دستوری این جلد از کتاب هستند.

کتاب چهارم بیست و هفت درس دارد، و برخی از متون آن از اشعار فارسی انتخاب شده‌اند. در این کتاب واژه‌های تازه با استفاده از کلمه‌های دیگر توضیح داده شده‌اند و تمرین‌های جمله‌سازی، مترادف‌ها و پرسش‌های درک مطلب و نکات دستوری و تا حدودی املا در تمرین‌های آن در نظر گرفته شده‌اند. برخی از فرایندهای واژه‌سازی و روابط معنایی واژه‌ها در تمرین‌ها نیز مشاهده می‌شوند. انشا و آیین نگارش نیز در مراحل ابتدایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. تمرین‌های این کتاب تنوع محتوایی و صوری بیشتر دارند و غالب متون آن از کتاب‌های درسی ابتدایی و یا متون دینی ساده و داستانی انتخاب شده‌اند و اغلب متون کوتاه هستند.

کتاب پنجم شامل هفده درس است که هر درس با ارائه یک متن آغاز می‌شود. متون نظم آن بیشتر از کتاب چهارم است. در این کتاب نیز پس از هر متن کلمه‌ها و ترکیب‌های تازه با کمک دیگر واژه‌ها توضیح داده شده‌اند و پرسش‌های درک مطلب و تمرین‌های واژه‌ها و دستور و نگارش نیز به آن افزوده شده است اما از جهت تنوع تمرین‌ها همانند کتاب چهارم نیست. مقوله‌های دستوری، وندها، ترکیب‌های اسمی و وصفی در تمرین‌های کتاب بیشتر مورد توجه بوده‌اند.

کتاب ششم حاوی بیست درس است. درس‌های کتاب با ارائه یک متن آغاز می‌شوند و سپس کلمه‌ها و ترکیب‌های تازه و پرسش‌های درک مطلب و برخی نکات دستوری و نگارشی به آن افزوده می‌شود. توجه به مفهوم ضرب‌المثل‌ها و نوشتن انشا و طولانی‌تر شدن متون از ویژگی‌های این جلد است. هرچند که منابع متون منتخب مشخص نشده‌اند اما به نظر می‌رسد که کتاب‌های درسی فارسی معمول در مدارس ایران و برخی از متون

نظم و نثر ادبی و دینی از مهم‌ترین منابع آن باشند.

همچنین در بخش دوم این کتاب «دستور زبان کاربردی» ارائه شده است که با جمله شروع می‌شود و با معرفی نوع دستوری کلمه‌ها ادامه می‌یابد. محتوای این بخش از کتاب تحت تأثیر کتاب‌های دستور دوره‌های دبیرستان است و ترتیب مطالب و نوع ارائه و تمرین‌های آن با کمی تفاوت عرضه شده است.

تعداد زبان‌آموزان مدرسه علمیه امام خمینی (ره) قم حدود ۲۵۰ نفر و مدرسان آن حدود ۲۵ نفر هستند.

این مرکز دارای یک آزمایشگاه زبان با ۳۵ جایگاه است و در حدود ۳۰ تا ۴۰ حلقه فیلم ویدئویی که تماماً فیلم‌های سینمایی ایران هستند در نوارخانه آن وجود دارد. هر زبان‌آموز می‌تواند هفته‌یی سه ساعت از آزمایشگاه استفاده کند و جنبه کمک آموزشی دارد. این مرکز دارای همچنین یک کتابخانه است.

مبنای آموزش در این مرکز مجموعه شش جلدی زبان انقلاب است که به وسیله مرکز جهانی علوم اسلامی تألیف شده است. هر زبان‌آموز روزی سه ساعت این کتاب‌ها را درس می‌گیرد و پس از پایان یافتن زمان و محتوای آموزش هر کتاب، آزمونی از محتوای آموزش به عمل می‌آید و در صورت موفقیت در آزمون، آموزش کتاب بعد آغاز می‌گردد. بعد از ظهرها به مدت دو ساعت آموزش شفاهی صورت می‌گیرد.

آزمون‌ها به دو صورت کتبی و شفاهی برگزار می‌شوند. بخش کتبی آزمون با توجه به محتوای کتاب طرح می‌گردد و شامل درک مطلب، انشاء، درک معنی واژه و برخی مقوله‌های دستوری است. علاوه بر متن کتاب‌های فوق درس‌های احکام و عقاید نیز به زبان‌آموزان ارائه می‌گردد و در طول دوره، روزانه یک ساعت برای آموزش این درس‌ها در نظر گرفته شده است. طول دوره آموزش در حدود شش ماه است. از دیگر موارد قابل توجه در آموزش‌های این مرکز اجرای نمایشنامه به وسیله زبان‌آموزان است.

۳. مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی

این مرکز در سال ۱۳۶۸ پس از بازگشایی دانشگاه‌ها و به دنبال حضور دانشجویان خارجی در دانشگاه تهران به وجود آمده است هرچند که مسئولین آن از گذشته دور به آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان اشتغال داشته‌اند. سرپرستی این مرکز در حال حاضر به عهده مؤسسه لغت نامه دهخداست.

این مرکز در طول هشت سال فعالیت خود در حدود ۷۰۰ زبان آموز خارجی را در دوره‌های مختلف آموزش داده است و در بیرون از مرزهای ایران نیز به عنوان مرکز آموزش زبان فارسی در داخل ایران شناخته می‌شود. غالباً زبان آموزان این مرکز از طریق ارتباط فرهنگی دانشگاه تهران یا دانشگاه‌های خارجی جذب می‌شوند و برخی دیگر دانشجویان خارجی دانشگاه تهران هستند که واحد درس فارسی عمومی خود را در این مرکز می‌گذرانند، و برخی دیگر خارجیان مقیم ایرانند که به خاطر علاقه زبان فارسی را یاد می‌گیرند. برخی دیگر از زبان‌آموزان براساس درخواست خود یا به درخواست و راهنمایی استادان خارجی برای یادگیری زبان فارسی به این مرکز مراجعه می‌کنند. در غیر این موارد زبان‌آموز برای آموزش در این مرکز پذیرفته نمی‌شود و علت آن نداشتن فضای کافی آموزشی است. در واقع فقدان فضای مناسب بزرگترین مشکل این مرکز است، چنانکه لایبراتور خریداری شده هنوز محلی برای نصب ندارد.

زبان‌آموزان این مرکز شهریه پرداخت می‌کنند و با کمک این شهریه نیازهای مرکز برآورده می‌شود.

برنامه آموزشی این مرکز در سه دوره مقدماتی، میانی (میانی یک و میانی دو) و پیشرفته شکل گرفته است. اساس آموزش در این سه دوره کتاب‌های «آزفا» هستند. علاوه بر این کلاس‌های ویژه تخصصی هم برگزار می‌شوند که در آنها کتاب‌های گلستان، بوستان و شاهنامه تدریس می‌شوند. زبان آموزش برای هر سطح شش ساعت در هفته است. و در پایان هر دوره آزمون به عمل می‌آید. از برنامه‌های آینده این مرکز می‌توان تربیت نیروی انسانی ماهر، بدون کردن کتاب‌های درسی و تکمیل بنای جدید را نام برد. این مرکز یک کتابخانه با تعداد ۵۰۰۰ جلد کتاب دارد که ظاهراً براساس هدف‌های زبان‌آموزی تهیه نشده‌اند و بیشتر برای محققان زبان فارسی قابل استفاده‌اند و زبان‌آموزان از آنها بهره چندانی نمی‌برند. هر ساله از طریق اهدا یا خریداری کتاب بر حجم آن افزوده می‌شود.

این مرکز علاوه بر دوره‌های زبان‌آموزی دوره‌های بازآموزی و تکمیلی برای استادان زبان و ادبیات فارسی دیگر کشورها تشکیل می‌دهد. این افراد با کوشش و همکاری متقابل مرکز و دفتر همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت فرهنگ و آموزش عالی در این دوره‌ها شرکت می‌کنند. همچنین برخی از دانشجویان و استادان با مساعدت سفارت‌خانه‌های ایران و براساس موافقتنامه‌های فرهنگی در این مرکز زبان فارسی را فرا می‌گیرند.

از جمله فعالیت‌های فوق برنامه مرکز بازدید از موزه‌های تهران است که با مساعدت استادان و علاقه زبان‌آموزان همراه است.

«مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی» ظاهراً تنها مرکزی است که دارای اساننامه است که در آن هدف، وظایف و اختیارات و ارکان آن مشخص شده‌اند.

۴. مرکز آموزش اسلامی، مدرسه علمیه امام مهدی (عج)

این مرکز در سال ۱۳۶۹ تأسیس شده است و زیر نظر سازمان تبلیغات اسلامی اداره می‌شود. هدف از تأسیس آن آشنایی جوانان دیگر کشورها با انقلاب اسلامی ایران است. زبان‌آموزان این مرکز از طریق رایزنی‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور جذب می‌شوند و پس از طی مراحل زبان‌آموزی به مراکز علمی و دینی ایران هدایت می‌شوند. در این مرکز تعداد ۱۳۰ زبان‌آموز در شش کلاس مشغول یادگیری زبان فارسی هستند و هفت مدرس کار تدریس را برعهده دارند.

این مرکز از سطوح مقدماتی تا پیشرفته را در برنامه آموزشی خود گنجانده است و مبنای آموزش کتاب‌های آرفا هستند. و علاوه بر آن در سطح مقدماتی کتاب اول ابتدایی و کتاب دیکته شب برای آموزش الفبا مورد استفاده قرار می‌گیرند. آموزش الفبا حدود یک ماه طول می‌کشد.

این مرکز آزمایشگاه زبان ندارد و فقط نوارهای ویدیویی و صوتی مجموعه آرفا را در اختیار دارد و برخی از فیلم‌های مجاز نیز جهت استفاده زبان‌آموزان به نمایش گذاشته می‌شوند. علاوه بر آموزش زبان فارسی واحدهای درسی دیگر نیز جزو برنامه آموزشی این مرکز قرار گرفته‌اند و هریک از دروس برای خود کتاب جداگانه دارد. درس‌های اصول عقاید، انگلیسی، ریاضی، کامپیوتر، قرآن، احکام، اخلاق و نظام سیاسی از این جمله‌اند.

این مرکز دارای کتابخانه است ولی تعداد کمی کتاب به قصد استفاده‌های زبان‌آموزان دارد.

مدرسان این مرکز از روش آموزشی ارائه شده در این مرکز تبعیت می‌کنند و با مراکز دیگر ارتباط اندکی دارند.

سطح دانش زبان‌آموزان در ابتدا از طریق مصاحبه و پرسش‌نامه به دست می‌آید و زبان‌آموزان پس از گذراندن دوره آموزشی به حوزه‌های علمیه یا دانشگاه‌ها می‌روند و تعداد اندکی نیز به کشورهای خود بازمی‌گردند.

۵. جامعة الرسول الاكرم «ص»

این مرکز، به مرکز جهانی علوم اسلامی وابسته است و از سال ۱۳۷۵ فعالیت خود را در شهرستان گرگان آغاز کرده است و اهداف مرکز جهانی علوم اسلامی را دنبال می‌کند. فعلاً دارای ۵۰ زبان آموز و ۴ کلاس است، اما فاقد کتابخانه و آزمایشگاه زبان است. کلاس‌ها در سه سطح طبقه‌بندی شده‌اند و از تألیفات مرکز جهانی علوم اسلامی برای تدریس زبان فارسی استفاده می‌شود. مهم‌ترین ویژگی این مرکز آن است که تمامی زبان‌آموزان آن از برادران اهل سنت هستند.

آزمون‌های این مرکز پس از پایان هر کتاب درسی برگزار می‌شوند و سپس آموزش کتاب بعد آغاز می‌گردد. پرسش‌های امتحانی اکثراً از تمرین‌های کتاب درسی برگزیده می‌شوند.

این مرکز تولیدات خاصی ندارد و امکانات آموزشی کمی دارد. ساختمان جدید الاحداث آن در حال تکمیل شدن است و تمامی زبان‌آموزان آن از کشورهای تازه استقلال یافته برای ادامه تحصیل در حوزه و دانشگاه به ایران آمده‌اند. این مرکز برای تنوع، برنامه‌های فرهنگی، هنری و ورزشی را در مواقع مختلف اجرا می‌کند.

۶. مرکز آموزش زبان دوم

این مرکز در سال ۱۳۶۹ در شهرستان قم تأسیس شده و انتفاعی است. هدف از تأسیس آن آموزش زبان‌های انگلیسی، عربی و فارسی به طلاب ایرانی و غیرایرانی است و وابسته به مسجد محمدیه قم است. در حدود ۱۲۰ زبان آموز در ۱۲ کلاس، زبان فارسی را آموزش می‌بینند. هر زبان‌آموز روزانه یک ساعت در کلاس حضور می‌یابد و طول مدت دوره حدود ۱۰ ماه است.

کتاب درسی این مرکز ترجمه کتاب ویزافون به فارسی است که یکی از اساتید مرکز به فارسی ترجمه کرده است و تغییراتی را متناسب با فرهنگ و زبان ایرانی در آن داده است.

در درس‌های آغازین تصویرهایی قرار دارد که زبان‌آموز از طریق شرطی شدن معنی و تلفظ واژه را بدون توجه به املائی آن فرامی‌گیرد و تکرارهای مورد نیاز توسط یک نوار ضبط صوت که در اختیار زبان‌آموز قرار دارد واری می‌شوند و این عمل تا تداعی کامل و شرطی شدن ادامه پیدا می‌کند. سپس استاد از او امتحان به عمل می‌آورد، اگر

آزمون موفقیت‌آمیز بود آموزش درس بعد آغاز می‌گردد. در درس‌های بعد ساخت‌های پایه دستور نیز بدین ترتیب یاد گرفته می‌شوند. واژه‌های فراگرفته شده در ساخت‌ها جایگزین می‌شوند. به این ترتیب زبان آموز پس از فهمیدن آنچه می‌شنود آن را تکرار می‌کند و پس از این مرحله نسبت به صورت نوشتاری واژه شرطی می‌شود و از این پس با آموزش الفبا خواندن و نوشتن را فرامی‌گیرد.

آموزش اسم‌های معنی یا کمک اسم‌های ذات آموخته شده صورت می‌گیرد و برای تسلط مهارت در صحبت کردن ساخت‌های فراگرفته شده بایکدیگر ترکیب می‌شوند. از این مرحله به بعد مدرس در تقویت حس اعتماد به نفس و جرأت زبان‌آموز می‌کوشد. در این مرحله زبان آموز به اندازه‌ی که می‌داند حق سخن گفتن دارد تا به این ترتیب بر جرأت او افزوده شود. پس از این که زبان‌آموز بدون لغزش از طریق واژه‌ها و ساخت‌های آموخته شده توانست سخن بگوید برافزودن سرعت گفتار تأکید می‌شود. در این مرحله آموزش زبان از نظر این مرکز پایان یافته تلقی می‌شود و زبان‌آموز در تماس با محیط می‌تواند یادگیری را تداوم بخشد.

سبک زبان مورد آموزش، گفتاری و از نوع غیررسمی و محاوره‌ی است و دلیل انتخاب این سبک این است که بهتر می‌تواند کلام مخاطب خود را درک کند و همچنین معنی موردنظر خود را به او القا نماید.

کتاب درسی این مرکز در ۲۱۰ درس و ۳۶۰ صفحه تنظیم شده است و در دو دورهٔ مقدماتی و تکمیلی ارائه می‌شود و دارای یک کتاب معلم و ۷ نوار است. در دورهٔ مقدماتی فرمان‌های ساده، مکالمات روزمره و ساخت‌های پایه آموزش داده می‌شوند و در دورهٔ تکمیلی صحبت کردن، خواندن، املا و انشاء مورد توجه هستند. در این روش به تعداد زبان‌آموزان کتاب و نوار وجود دارد و تکلیفی برای بیرون از کلاس در نظر گرفته نمی‌شود. زمان آموزش برای افراد مبتدی حدود ۲۵۰ ساعت در دو نیمسال (حدود ۱۰ ماه) در نظر گرفته می‌شود زمان آموزش را با سرعت یادگیری زبان‌آموز می‌توان کاهش داد.

سه بخش آموزش در نیمسال اول

بخش نخست. در ۱۴ درس اول فهم معنی واژه‌ها و جمله‌ها و انطباق آنها با تصاویر موردنظر است و پس از این مرحله در محیط از آموخته‌های زبان‌آموز آزمون به عمل

می‌آید و پس از موفقیت کامل از درس ۱۶ به بعد می‌تواند تلفظ واژه و جمله را از روی نوار یا صدای معلم تقلید کند تا محتوای آموزش ملکه ذهن او شود و خود نیز قادر به ساخت جمله‌های ساده با توجه به تصاویر و آموخته‌هایش گردد. ساخت‌های امر، مفرد و جمع اولین آموخته‌های او هستند، در بخش دوم کتاب ساخت‌های بیشتری آموزش داده می‌شود.

بخش دوم. در این بخش آموزشگاه سه هدف را دنبال می‌کند:

۱. آشنایی با مکالمات روزمره مورد نیاز قبل از تعمیم ساخت‌های زبان،

۲. آشنایی با شیوه ترکیب ساخت‌ها با همدیگر،

۳. تعمیم ساخت‌های آموخته شده به موارد دیگر.

در این بخش در حدود ۵۰ تا ۶۰ ساخت زبان فارسی آموزش داده می‌شود و با کمک تصاویر داستان‌هایی برای بیان شفاهی در نظر گرفته شده است. آموزش تا این مرحله به صورت شفاهی صورت می‌گیرد.

بخش سوم. در این مرحله تعمیم ساخت‌ها آغاز می‌گردد که با تمرین‌های جانشینی ممکن می‌شود، و محتوای هر درس به یک ساخت اختصاص داده شده است. قیدها، اسم‌ها، افعال، صفت تفضیلی و برخی الگوهای دستوری محتوای کلی این بخش هستند.

محتوا و روش آموزش در نیمسال دوم

در این دوره بیشتر مکالمه زبان آموزش داده می‌شود و همچنین آشنایی با قواعد خط، اسم‌های معنا، املا و قواعد دستوری. برای خواندن نیز از روش شرطی شدن استفاده می‌شود. نمونه تمرین‌ها در این مورد انطباق جمله با تصاویر است. پس از این مرحله زبان‌آموز باید بتواند املاهای جمله‌های آموخته شده را بداند. پس از این مرحله آموزش انشا آغاز می‌شود. آموزش انشاء از سطح یک جمله آغاز و به نوشتن ۶۰ جمله ختم می‌گردد، به ازای هر درس یک جمله. نکات دستوری هر درس در آخر توضیح داده می‌شود. در این نیمسال پرورش جرأت و سرعت بیان مورد توجه است.

۷. مجتمع بین‌المللی و تطبیقی تهران

این مجتمع وابسته به وزارت آموزش و پرورش است و هدف از تأسیس آن جذب و

آموزش دانش‌آموزان ایرانی یا خارجی مقاطع تحصیلی مختلف است که از خارج به ایران آمده‌اند و قصد تحصیل در نظام آموزشی ایران را دارند. برخی از این دانش‌آموزان مدتی را از جامعه ایران و نظام تحصیلی آن دور بوده‌اند و برخی اصلاً در ایران هیچ‌گونه سابقه تحصیلی ندارند. پس از مراجعه به ایران مدرک تحصیلی آنها با یکی از پایه‌های تحصیلی در ایران تطبیق داده می‌شود و چون برخی از آنها در مهارت‌های زبانی همپایه دانش‌آموزان نیستند برای مدتی در این مدرسه مشغول تحصیل می‌شوند و پس از برطرف شدن مشکل زبانی می‌توانند به مدارس عادی مراجعه کنند.

مشکل زبانی این دانش‌آموزان به دو شکل جلوه می‌کند. دسته‌ی بی از دانش‌آموزان قادر به سخن گفتن به فارسی نیستند و دسته دیگر قادر به خواندن و نوشتن نیستند. هر دو گروه در کلاس‌های ویژه آموزش می‌بینند. محتوای آموزش زبان فارسی در این کلاس‌ها کتاب‌های فارسی ابتدایی مدارس ایران است. شیوه تدریس معلمان نیز همانند مدارس عادی و سنتی - تجربی است.

پس از پایان یافتن تدریس هر کتاب از دانش‌آموز آزمون به عمل می‌آید و در صورت موفقیت، کتاب فارسی پایه بعد تدریس می‌شود. کتاب پنجم ابتدایی آخرین کتاب و آخرین مرحله آموزش است و پس از آن زبان آموز در کلاس‌های پایه مربوط به خود شرکت می‌کند که از لحاظ کمی تا حدودی پایین‌تر از سطح مدارس عادی ایران هستند. از کتاب‌های فارسی ابتدایی درس‌هایی جهت زبان‌آموزی انتخاب می‌شوند. در صورتی که دانش‌آموز پس از گذراندن مراحل زبان‌آموزی به روش فوق آمادگی استفاده از کلاس‌های پایه مربوط به خود را نداشته باشد ترجیح می‌دهد که در کلاس‌های زبان‌آموزی باقی بماند هرچند که برای او آموزش مخصوصی وجود نداشته باشد. البته به ابتکار معلمین به این گونه دانش‌آموزان آموزش‌های جنبی دیگر مانند متن‌خوانی با استفاده از بریده‌های روزنامه‌ها و کتاب‌های مختلف داده می‌شود.

۸. مرکز آموزش سلمان فارسی

این مرکز در شهرستان قم قرار دارد و در سال ۱۳۷۱ تأسیس شده است. و مرکزی انتفاعی است. تعداد زبان‌آموزان آن دو عرب زبان هستند که به وسیله یک مدرس عراقی، زبان فارسی را آموزش می‌بینند. در این مرکز برای آموزش زبان فارسی به

عرب‌ها از کتاب المدخل الى اللغة الفارسية تأليف احمد لواساني استفاده می‌شود و برای آموزش زبان فارسی به غیرعرب زبان‌ها از کتاب‌های «آزفا» استفاده می‌گردد. این مؤسسه فاقد امکانات آموزشی و کمک آموزشی است و از نظر فضای آموزشی نیز محدودیت‌هایی دارد.

آموزش کتاب المدخل در حدود یک ماه به طول می‌انجامد و زمان آموزش در این مدت هفتگی پنج ساعت است و در صورت علاقه زبان‌آموز آموزش با تدریس کتاب‌های «آزفا» تداوم پیدا می‌کند. به نظر می‌رسد که این آموزشگاه در جذب زبان‌آموزان خارجی با توجه به شیوه تدریس و کمبود امکانات توفیق چندانی نداشته است.

نتیجه‌گیری. با توجه به آنچه بیان شد نکات زیر قابل توجه می‌نمایند. تقریباً همه مراکز براساس نیازهای خاص تأسیس شده‌اند و بیشتر به جنبه‌های ظاهری آموزش توجه دارند. برای آموزش زبان فارسی باید دیدی مناسب و همه‌جانبه نسبت به زبان داشت. برداشت علمی نسبت به آموزش زبان باعث می‌شود که امر آموزش ساده و مؤثر گردد. شناخت مراکز از زبان‌آموزان و زبان‌مادری آنها و همچنین توجه به انگیزه‌ها و اهداف آنان ضروری است و اقتضا می‌کند که آموزش بیشتر جنبه فردی پیدا کند و تحرک زبان‌آموزان در فرایند تدریس - یادگیری به طور مؤثر افزایش پیدا کند. منظور از آموزش انفرادی این است که آموزش و برنامه‌های آن با نیازهای هریک از زبان‌آموزان هماهنگ شوند و پاسخگوی نیازهای یادگیری آنها باشند. زبان‌آموزان در انتخاب مطالب خواندنی و انتخاب موضوعات مربوط به نوشتن آزاد باشند و برحسب علاقه خود تکالیف را انجام دهند. مراکز باید شناخت کافی از توانایی‌ها و مهارت‌ها و معلومات زبان‌آموزان به دست آورند؛ آموزش انفرادی می‌تواند هر شکل تدریس قابل قبولی را دربرگیرد که موجب فعالیت بیشتر زبان‌آموزان و کارهای فردی آنان در کلاس و بیرون از آن گردد.

همچنین این مراکز باید اهداف و برنامه‌های خود را به گونه‌ی معین کنند که به راحتی قابل ارزشیابی باشند، و در اهداف کلی خود به مهارت‌های فردی و معلومات و علاقه زبان‌آموزان توجه نمایند و از قبل اطلاعاتی را در این زمینه به دست آورند. همچنین ضروری است که در انتخاب متون مناسب به قابلیت‌های هر متن و انطباق آن با

هدف‌های آموزشی توجه کافی شود و نباید در این خصوص کاملاً به شرم و علاقه خود متکی بود. درجه دشواری متون را باید تخمین زد و به ترتیب دشواری آنها را در آموزش ارائه داد و از متون آموزشی استفاده‌های بهتر به عمل آورد.

هرچند که محیط آموزشی اغلب مراکز مناسب به نظر می‌رسد ولی غنی‌سازی کتابخانه و نوارخانه و همچنین محل برگزاری نمایش یا سخنرانی و فضای آرام از ضروریات هر فضای مخصوص آموزش زبان هستند و همچنین لازم است که از ابزارهای کمک آموزشی و وسایل سمعی و بصری استفاده بهتر به عمل آید به گونه‌یی که از این ابزارها در متن آموزش و نه در حاشیه آن استفاده شود و برای استفاده از این ابزارها لازم است که مواد آموزشی خاصی تدوین و تهیه گردد هرچند که این کار مستلزم وقت، هزینه و تخصص باشد. همچنین لازم است که این ابزارها و مواد آنها با نیازهای زبان‌آموزان منطبق گردند.

«با استفاده مطلوب از رسانه‌ها و آزمایشگاه زبان می‌توان به زبان‌آموزان فرصت داد تا بدون حضور معلم به تمرین درس‌های خود پردازند و صدا و فحوای کلام گویندگان زبان را با در نظر گرفتن مشخصه‌های سن، سرعت بیان، روشنی مفاهیم، شرایط محیط اجتماعی آنان و نوع کاربرد زبان و تنوع صداها فراگیرند. و همچنین در مواردی که درس احتیاج به تکرار دارد مانند تصحیح تلفظ، رسانه‌ها می‌توانند کمک مؤثری باشند و همچنین زبان‌آموز این امکان را پیدا می‌کند که صدای خود را بشنود و از گفتار خود ارزیابی به عمل آورد» (الله وردی آذری نجف آبادی، روش‌های سمعی و بصری یادگیری زبان‌ها).

مراکز باید مواد آموزشی مناسبی را که براساس اهداف کلی و خاص آموزش تدوین شده باشند در دسترس زبان‌آموزان قرار دهند و از فیلم‌ها و برنامه‌هایی که برای این منظور تهیه نشده‌اند نمی‌توان انتظار مناسبی در پیشرفت آموزش داشت. تنوع در رسانه‌ها نیز باید مورد توجه مراکز قرار گیرد. استفاده از تخته مغناطیسی، لوحه‌ها و تصاویر، کارت‌های تقویت حافظه، تصاویر و عکس‌ها و... برای معلم راحت و تهیه آنها آسان است. این ابزارها قابلیت استفاده زیاد دارند. استفاده از رسانه‌های شنیداری و دیداری همچون فیلم، تلویزیون و ویدیو و ضبط صوت امکان درک مفاهیم را به میزان قابل توجهی افزایش می‌دهد.

استفاده از رسانه‌های شنیداری در آموزش زبان خارجی ارزش فوق‌العاده دارد. به

کمک این رسانه‌ها می‌توان متون شفاهی را ارائه داد و فرصت‌های بیشتری را برای تمرین فراهم کرد. با ویرایش مصاحبه‌ها و اخبار و مسابقات و... می‌توان متن‌های شفاهی مناسبی را برای آموزش آماده کرد. ضبط صوت وسیله‌ی ارزان است و به راحتی می‌توان از آن استفاده کرد و تکرار مواد ضبط شده با استفاده از این رسانه‌ها قابل کنترل است. از رسانه‌های شنیداری می‌توان برای ارائه، تکرار و بهره‌برداری و تقویت و پرورش مهارت‌های شنیداری و گفتاری استفاده کرد و علاوه بر آن برای تقویت املا و تمرین‌های هجی کردن نیز قابل استفاده است.

رسانه‌های دیداری نیز تنوع فراوان دارند. تخته‌های ساده مغناطیسی، تصاویر، لوحه‌ها، طومارها، فلش کارت‌ها، کتاب‌های لغت و جیبی مصور، اسلاید، کارتون، ورقه‌های شفاف، فیلم‌ها و نوارهای ویدیویی از جمله این رسانه‌ها هستند. حجم مطالب غیرزبانی فیلم‌ها نسبتاً بیشتر از بقیه رسانه‌های دیداری است و اطلاعاتی فراتر از سطح زبان‌آموزان را در اختیار آنها می‌گذارد و بیشتر جنبه سرگرمی دارد. استفاده از فیلم و تلویزیون در مراحل ابتدایی فرایند یادگیری چندان مناسب نیست، در این سطح معلم می‌تواند از رسانه‌هایی که بار زبانی کمتر دارند استفاده کند یا با نقاشی می‌تواند نیازهای آموزش را برطرف سازد.

دستاوردهای علمی اخیر و پیشرفت‌های تکنولوژی استفاده از کامپیوتر را در آموزش زبان بیشتر کرده‌اند. با کمک کامپیوتر می‌توان سرعت یادگیری مهارت‌ها را افزایش داد و با فراهم آوردن امکان انتخاب از نظر نوع و میزان آموزش و تمرین می‌توان آموزش انفرادی را تحقق بخشید و فرایند یادگیری را تقویت کرد و زمان آموزش را کاهش داد و باز خوردی سریع از آموخته‌ها به دست آورد و به این ترتیب بر میزان انگیزش زبان‌آموزان تأثیر مثبت گذاشت.

کتاب‌های درسی و تمرین مراکز به طور کلی باید اصلاح شوند. همچنانکه ذکر شد هر مرکز آموزشی اهداف خاصی را دنبال می‌کند که این خود محتوای خاص آموزشی را اقتضا می‌نماید. کتاب‌های تمرین و متون خواندنی مکمل نیاز مبرم آموزشند که تاکنون کمتر مرکزی به طور جدی در این زمینه فعالیت داشته است.

توجه به تحقیق و پژوهش در زمینه زبان فارسی باید از درون مراکز شکل پذیرد و با کمک نیروهای متخصص و استادان رشته آموزش زبان فارسی به انجام رسد. مراکز در تربیت نیروی انسانی ماهر و یا استفاده از دانشجویان رشته آموزش زبان فارسی

می‌توانند برنامه‌های مشخص داشته باشند و برنامه‌ها و اهداف خود را برای پذیرش نیروی انسانی و یا حتی آموزش زبان فارسی به طور واضح بیان کنند. استفاده از نیروهای متخصص آموزشی زبان فارسی می‌تواند تا حد زیادی مشکلات آموزشی مراکز را کاهش دهد و تولید برنامه‌های آنان را با اصول آموزشی زبان منطبق سازد. البته باید دانست که با تقلید و گرت‌برداری از روش آموزش دیگر زبان‌ها نمی‌توان آموزش مؤثری ارائه کرد.

ارتباط مراکز با یکدیگر و تبادل تجربیات و محصولات آموزشی آنها باید به طور جدی مورد توجه قرار گیرد. این ارتباط می‌تواند از صرف هزینه‌ها و اتلاف وقت بکاهد. به این ترتیب ضمن دسترسی به تجربیاتی نو می‌توان مشکلات عام را طبقه‌بندی کرد و برای آنها راه‌حل مناسبی اندیشید.

مراکز جهت آشنایی زبان‌آموزان با فرهنگ و مردم ایران باید برنامه‌های مناسبی ارائه دهند و همچنین باید در ارائه مستقیم عقاید و باورهای دینی و ایرانی در مواردی که زبان‌آموز مقاصد دیگری را دنبال می‌کند تأمل کرد.

سرانجام این که آموزش باید به گونه‌ی صورت پذیرد که امکان اندازه‌گیری و سنجش آن در هر مقطع از آموزش فراهم باشد و با اصول سنجش و اندازه‌گیری باشد.

ب) مدرسان

درباره معلم زبان و نقش او در آموزش نظرات متفاوتی بیان شده است. «در هر حال معلم زبان باید از فن معلمی و فرایند آموزش زبان خارجی آگاه و در این زمینه تجربه و تخصص کافی را کسب کرده باشد تا نقش خود را به عنوان راهنما و پژوهشگر و مجری به درستی انجام دهد. معلم زبان باید از تفاوت یادگیری زبان اول و دوم آگاهی کافی داشته باشد و از علوم دیگر در جهت اهداف خود سود جوید. تجربه‌های معلم در صورتی که بازمینی و مدون شوند می‌توانند زمینه تخصصی مناسبی را برای او پدید آورند. همچنین معلم زبان باید از عوامل مؤثر در آموزش زبان همانند روش‌های آموزشی، کتاب درسی و رسانه‌ها آگاهی کافی به دست آورد» (از تقریرات درس «اصول و نظریه‌های آموزش زبان خارجی»، دکتر صادقیان، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۶).

در حال حاضر در حدود ۸۰ مدرس زبان فارسی در مراکز مختلف آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبان در ایران مشغول تدریس زبان فارسی هستند. که جدول زیر

پراکندگی آنان را در مراکز مختلف نشان می‌دهد:

تعداد مدرسان	نام مؤسسه
۲۹	۱. دانشگاه بین‌المللی امام خمینی - قزوین
۲۵	۲. حوزه علمیه امام خمینی - قم
۱۱	۳. مرکز آموزش زبان دوم - قم
۷	۴. مرکز آموزش زبان فارسی - تهران
۶	۵. مدرسه علمیه امام مهدی عج - پاکدشت
۴	۶. مدرسه علمیه جامعه‌الرسول اکرم (ص) - گرگان
۱	۷. مؤسسه آموزش زبان سلمان فارسی - قم

علاوه بر مراکز فوق برخی از دانشگاه‌ها نیز به طور پراکنده از استادان دانشگاه‌ها جهت تدریس زبان و ادبیات فارسی در دوره‌های کوتاه مدت کمک می‌گیرند. اغلب مدرسان مراکز به طور تجربی با علم آموزش زبان و عوامل مؤثر در آن آشنا شده‌اند و برخی نیز تجربه عملی خود در تدریس درس‌های دیگر و ادبیات فارسی و تحصیل در مراکز تربیت معلم را تجربه مفید زبان‌آموزی می‌دانند. اما اغلب مدرسان فاقد مدرک تحصیلی مرتبط با آموزش زبان هستند و تنها تعداد محدودی از آنان مدرک‌های مربوط به زبان‌شناسی و آموزش زبان‌های دیگر همچون انگلیسی و فرانسوی دارند. همچنین تعدادی نیز دارای مدارک تحصیلی ادبیات فارسی، روان‌شناسی تربیتی و آموزش ابتدایی هستند. سطح تحصیلی اغلب مدرسان کارشناسی و کارشناسی ارشد است. همچنین در برخی از مراکز همچون حوزه علمیه امام خمینی قم از طلاب باتجربه برای آموزش زبان استفاده می‌شود.

تجربه اغلب مدرسان از زمان حضورشان در مراکز آموزش زبان شکل گرفته است و به این ترتیب در مراکزی که سابقه تأسیس طولانی‌تر دارند مدرسان باتجربه‌تر مشغول تدریس هستند و در مراکزی که تازه تأسیس شده‌اند تجربه مدرسان به همان نسبت کاهش پیدا می‌کند. به نظر می‌رسد که تعداد کمی از مدرسان تجربه خود را در آموزش زبان و شکلی منضبط و قابل ارائه جمع‌آوری و مدون کرده‌اند.

همچنین اغلب مدرسان در تدریس خود را ملزم به پیروی از محتوا و شیوه‌های آموزش کتاب درسی می‌بینند و شیوه کلاس‌داری آنها غالباً تحت تأثیر تجربه شخصی یا روش معلمان گذشته و برداشت‌هایشان از آموزش‌های تربیت معلم است. اغلب

مدرسان بر مهارت‌های شنیدن و صحبت کردن در شروع آموزش تأکید بیشتر دارند و از زبان واسط برای آموزش کمک می‌گیرند. البته در برخی از مراکز از جمله حوزه علمیه امام خمینی قم استفاده از زبان واسط بسیار محدود و حتی منتفی است و در برخی از مراکز برای استفاده از زبان واسط در آموزش محدودیتی وجود ندارد. زبان واسط در اغلب مراکز انگلیسی است.

تمرین‌های کلاسی غالباً با توجه به تمرین‌های کتاب درسی صورت می‌گیرند و مدرّسان در خصوص اهداف زبان‌آموزی و تمرین‌سازی آگاهی چندانی ندارند. همچنین شیوه‌های ارزشیابی نیز تحت تأثیر شیوه‌های سنتی قرار دارند. به نظر می‌رسد که شیوه اداره کلاس در مراکز آموزشی ایران کاملاً تحت تأثیر سنت‌های رایج است و کمتر نوآوری و ابداعی در اداره کلاس و آموزش مشاهده می‌شود. و ظاهراً تفاوتی بین آموزش زبان دوم و زبان اول احساس نمی‌شود. نتیجه مشاهدات در برخی از کلاس‌ها به طور خلاصه چنین است:

در یک کلاس متنی به وسیله یکی از زبان‌آموزان خوانده شد و سپس در حین خواندن متن، مدرس برخی مقوله‌های دستوری، ساختاری و بعضاً معانی واژه‌ها را می‌پرسید. پرسش‌هایی مانند:

- کلمه «زودتر» از لحاظ دستوری چه نوع کلمه‌یی است؟

- «لانه» یعنی چه؟

- «شناختن را در زمان حال صرف کنید.

- کلمه «دشمن» از چه [اجزایی] ساخته شده است؟

و همچنین از روابط معنایی واژه‌ها نیز پرسش می‌شد و اگر کسی متوجه نمی‌شد گفته می‌شد: «مَتَّ ضَاد، ضَد. یعنی آپوز، ضدیت».

در کلاسی دیگر که ظاهراً سطحی بالاتر داشت معلم کلاس را با ضرب‌المثلی آغاز کرد و سپس گروهی از ضرب‌المثل‌های نسبتاً مرتبط را گفت و معانی آنها را توضیح داد. برای کسانی که آشنایی بیشتر با زبان فارسی داشتند. این معانی جلب توجه می‌کرد. در کلاسی دیگر مدرّس متنی را از کتاب کلیله و دمنه قبلاً در اختیار زبان‌آموزان قرار داده بود و در نظر داشت که در جلسه آن روز نکات مربوط به واژه‌ها، اصطلاحات و دستور زبان و نکات ادبی را توضیح دهد. زبان‌آموزان این کلاس در یکی از دانشگاه‌های ایران مشغول تحصیل بودند و فارسی عمومی را به عنوان واحد در این مرکز می‌گذراندند.

و رشته تحصیلی آنها نیز غیر از ادبیات فارسی بود. مدرّس ابتدا شیوه معنی کردن شعر و نثر فارسی را به طور نسبتاً مفصّلی توضیح داد و همراه با مثال‌هایی از اشعار مستقیمین توضیح خود را کامل کرد. مدرّس در ضمن توضیحات خود به تعداد زیادی از آرایه‌های ادبی نیز اشاره کرد و در مواردی از زبان انگلیسی برای توضیح مطلب استفاده کرد. سخنان مدرّس تقریباً دو ساعت به طول انجامید و زبان‌آموزان در تمام این مدت به سخنان او گوش فرا می‌دادند.

در کلاس دیگر مدرّس سعی داشت تا یکی از قواعد مربوط به ساختار زبان را از طریق ارائه مثال‌های متعدد روی تابلو برای زبان‌آموزان آموزش دهد و پس از تدریس، از همه زبان‌آموزان خواست تا مثال‌های دیگر را که در کتاب درسی ارائه شده بودند، نشان دهند.

با توجه به این ملاحظات به نظر می‌رسد که وضعیت اداره کلاس تا حد زیادی به تجربه‌های سنتی معلم و موضوع آموزش وابسته باشد و غالباً بیشترین زمان آموزش به معلم و کتاب درسی اختصاص داده می‌شود و زبان‌آموزان به نسبت کمتری در فعالیت‌های آموزشی در کلاس و بیرون از آن شرکت می‌کنند.

مدرّسان مراکز معمولاً کتاب‌های درسی را به طور کامل به عنوان مینا و آینه آموزش پذیرفته بودند و کمتر به معایب و محدودیت آنها توجه داشتند. و از متون منتخب جز اندکی از مدرّسان استفاده نمی‌کردند. این مدرّسان باتجربه، علاوه بر کتاب درسی متونی را از دیگر کتاب‌های ادبی ایران خصوصاً متون جدید برای تهیه مطلب درسی در نظر می‌گرفتند و این متون از استقبال بیشتر زبان‌آموزان برخوردار بودند.

استفاده از وسایل کمک آموزشی کمتر مورد توجه قرار داشت. شاید از دلایل آن کمبود وسایل کمک آموزشی و دسترسی سخت به آنها بود. معمول‌ترین وسایل کمک آموزشی تخته و گچ یا تخته وایت‌برد بود و گاهی نیز در آزمایشگاه زبان از امکانات موجود استفاده می‌شد. فقط دو مرکز بین‌المللی امام خمینی قزوین و مدرسه علمیه امام خمینی قم دارای آزمایشگاه زبان بودند. اما برنامه‌های قابل استفاده برای زبان‌آموزان به اندازه کافی وجود نداشت.

تقریباً کمتر مدرّسی از طرح درس استفاده می‌کرد و زبان‌آموزان حتی در ابتدای آموزش با اهداف درس جدید آشنا نمی‌شدند و نمی‌دانستند که امروز چه موضوعی را می‌خواهند یاد بگیرند. و موضوع درس آینده نیز مشخص نمی‌شد و ارزشیابی جدی از

آموخته‌های زبان‌آموزان به عمل نمی‌آید. در تمامی موارد روابط معلمان با زبان‌آموزان صمیمانه و فضای کلاس مطلوب و آزاد بود. توجه اغلب معلمان در آموزش بیشتر بر تدریس کتاب درسی بنا نهاده شده بود و کمتر به یادگیری زبان‌آموزان توجه می‌شد. غالب اطلاعات موردنیاز را معلم ارائه می‌کرد و کمتر زبان‌آموزان از طریق فعالیت‌های فردی به اطلاعات دسترسی پیدا می‌کردند.

وضعیت کلاس‌ها در اغلب موارد مناسب بود، هرچند که به نظر می‌رسد که باید در این مورد مرجع تصمیم‌گیرنده جدی‌تری وجود داشته باشد تا مراکزی که جهت آموزش زبان به خارجیان در نظر گرفته می‌شوند از تمامی جهات مناسب باشند.

همچنین اشتیاق معلمان در تدریس بسیار ستودنی بود و این اشتیاق موجب امیدواری است و اگر با آگاهی بیشتر از زبان و آموزش آن همراه شود می‌تواند مؤثرتر واقع شود و نتایج بهتری پدید آورد. در مورد مشکلات کار نظرهای متفاوت بیان می‌شد. اغلب مدرسان نبودن محتوای مدون و منسجم آموزشی برای سطوح مختلف و همچنین هماهنگ نبودن سطح معلومات و یادگیری زبان‌آموزان در کلاس را جدی‌ترین مشکلات خود می‌دانستند، و پس از آن نداشتن امکانات و ابزارهای مناسب و عدم آشنایی با روش‌های مناسب آموزشی را برای تدریس زبان فارسی مشکلی اساسی تصور می‌کردند.

نداشتن برنامه منظم و هدفدار برای اجرای طرح‌های آموزشی و کمبود وقت از دیگر مشکلاتی بود که مدرسان به آن اشاره کردند. بیشتر مدرسان معتقد بودند که محتوای آموزش با نیازها و هدف‌های زبان‌آموزان مناسب است و با روحیه زبان‌آموزان و فرهنگ مبدأ نیز تناسب دارد. و زبان‌آموزان نیز انگیزه و علاقه کافی برای یادگیری زبان فارسی دارند.

نتیجه‌گیری. می‌دانیم که میان تنظیم هدف‌ها و گزینش و طبقه‌بندی محتوای دوره و انتخاب شیوه آموزشی رابطه نزدیک وجود دارد و نمی‌توان آنها را از یکدیگر متمایز ساخت. اهداف زبان‌آموزی، زبان‌آموزان، معلمان، رسانه‌ها و کتاب‌های درسی از عواملی هستند که بر شیوه آموزش تأثیر می‌گذارند.

معلم در کلاس مشخصاً در موقعیتی قرار دارد که می‌تواند با تدریس خود در شاگردان انگیزه مناسب را ایجاد، تشدید و تثبیت کند و به این دلیل باید از شیوه‌های متنوع و بانشاط تدریس بهره‌برد و زبان‌آموزان را به شناختن هدف‌هایی که در بطن

محتوا و کیفیت تدریس وجود دارند وادار کنند؛ و سعی کند تا موضوع آموزش موجب ترغیب زبان‌آموزان گردد. همچنین باید فرصتی را در کلاس برای زبان‌آموزان فراهم آورد تا لذت قادر بودن به ایجاد ارتباط از طریق جز زبان خودشان را تجربه کنند» (الس تئووان و همکاران، یادگیری و آموزش زبان خارجی، ص ۴۷۱). و «در یادگیری یک مطلب موضوعی که اهمیت دارد معنی دار بودن مواد زبانی است. به نظر می‌رسد که مکالمه‌های معنی دار، مناسب و بافتمند در زبان دوم از بهترین تمرین‌های ممکن است که محصل زبان دوم می‌تواند به آن مبادرت ورزد» (داگلاس براون، اصول یادگیری و تدریس زبان).

معلم‌ان زبان باید بدانند که در آموزش واژه باید آن را در نزد زبان‌آموز معنی دار کنند و سپس با تکرارهای بجا در موقعیت‌های ارتباطی آن را درونی سازند. برای آموزش واژه راه‌های متنوعی وجود دارد. با کمک اشیاء، ابزار دیداری، نمایش و یا با استفاده از کلمات از قبل آموخته شده و ارائه واژه در متن و همچنین به کمک روابط معنایی بدون استفاده از زبان واسط می‌توان واژه را آموزش داد. استفاده از زبان مادری در ارائه معنی واژه ممکن است در ذهن زبان‌آموز این تصور را ایجاد کند که بین واژه‌های زبان مادری و واژه‌های زبان دوم تطابق یک به یک وجود دارد. باید دانست که معانی به تدریج در ذهن شکل می‌گیرند، پس در این کار نباید شتاب کرد. استفاده از زبان مادری یا واسط شاید در زمانی مؤثر باشد که ما قصد تفهیم معانی انتزاعی و عبارات اصطلاحی و باهم‌آیی‌ها را داشته باشیم و یا در مواردی که هیچ‌گیزی جز استفاده از زبان اول یا مشترک باقی نمانده باشد. در این صورت باید همه زبان‌آموزان یک زبان مشترک را بدانند. البته پس از معنی دار ساختن واژه مورد نظر با کمک زبان واسط برای درونی ساختن آن باید سلسله تمرین‌هایی را با زبان دوم انجام داد «هرچند که یکی از مهم‌ترین جنبه‌های یادگیری زبان خارجی آن است که شاگردان بدون استفاده از زبان مادری یا ترجمه زبان را در محل به کار برند» (ب. و. بلیاف، روان‌شناسی آموزش زبان خارجی).

استفاده از متون نوشتاری مناسب نیز امکان تمرین بیرون از کلاس و ارزشیابی منظم را فراهم می‌آورد. البته برای آموزش مؤثر، معلم باید از متون هدفدار و طبقه‌بندی شده استفاده کند.

در آموزش زبان فارسی بهتر است که از ابتدا صورت نوشتاری آن به عنوان یک ابزار کمکی مهم در تدریس و یادگیری استفاده شود. باید دانست که هدف زبان‌آموزی صرفاً

تلفظ صحیح نیست و تأکید زیاد بر آن موجب دور افتادن از هدف‌های دیگر می‌شود. زبان‌آموز با کمک املای کلمه مشکلات زیادی را برای خود حل خواهد کرد و بهتر است که زبان‌آموزان در مراحل ابتدایی آموزش واژه‌هایی را که قبلاً نشنیده‌اند، نخوانند. اشاره صریح به قواعد زبان دوم می‌تواند مانعی بر سر راه ارتباط باشد. هرچند که ممکن است که در مرحله معینی از فرایند یادگیری کمک مفید و حتی مؤثری است. ولی بهتر است که در آموزش دستور زبان دوم قواعد آن به صورت آموزشی درآیند و مبنای این دستور آموزشی زبان علمی خواهد بود. در آموزش قواعد زبان تسلط کامل بر نظام قاعده‌های زبان دوم نباید هدف قرار گیرد «معلم باید استعمال صحیح و کاربرد درست زبان را به شاگردان خود بیاموزد نه اینکه راجع به زبان بحث کند» (دنی ژیرار، زبان‌شناسی کار بسته و علم زبان‌آموزی).

دستور آموزشی که معلم ارائه می‌کند باید برای زبان‌آموز قابل درک و همچنین دارای اعتبار علمی باشد و علاوه بر فرمول‌بندی‌های کلامی به طریق دیداری و با کمک جدول‌های جانشین‌سازی قابل ارائه باشد. معلم باید خطاهای زبان‌آموزان را از مراحل ضروری فرایند یادگیری تلقی کند و خطاهایی را که مانع فهم کلام می‌شوند و یا ساخت‌های کاملاً نامطلوبی را می‌سازند اصلاح کند. تلفظ زبان‌آموزان را می‌توان با تشریح اندام‌های دخیل در تولید صدای موردنظر با تکرارهای مفید و یا با استفاده از جفت‌های کمینه اصلاح کرد. در زبان فارسی خطاهای دستوری کمتر به قابل فهم بودن پیام لطمه می‌زنند.

در هر واحد آموزشی باید بخشی از زبان را به زبان‌آموز ارائه کرد و سپس او با درک و فهم عناصر جدید و ترکیب آنها با عناصر دیگر به کاربرد غیرارادی آن عناصر دست یابد و در این چرخه معلم باید زبان‌آموز را به خلاقیت برساند.

محتوای آموزش را می‌توان به صورت‌های مختلف ارائه کرد، و کتاب تنها آینه آموزش و صورت کامل آن نیست. زبان را گاه به صورت مکالمه، گاهی به صورت اخبار و گاهی در قالب نوشتار و گاهی اوقات به صورت نامه و قصه و فیلم و نمایش و... می‌توان عرضه کرد. و برای تسلط مطلوب بر زبان و درونی کردن آموزش باید بخشی از آن را به تکرار و تمرین اختصاص داد. خصوصاً در درس‌های شفاهی این امر بیشتر ضرورت دارد زیرا زمان کمتری در کاربرد شفاهی زبان برای گوینده وجود دارد. تمرین‌های الگویی می‌توانند ساخت‌های زبان را در ذهن زبان‌آموز حک کنند تا به

طور خودکار آنها را به کار ببرد هرچند که در تمرین‌ها باید به بهره‌برداری از آموخته‌ها توجه جدی داشت.

در مرحله بهره‌برداری معلم باید فرصت‌هایی را برای زبان‌آموزان به وجود آورد تا دانش و مهارت‌هایی را که در همان لحظه کسب کرده‌اند به نحو نتیجه‌بخش و خلاق به کار گیرند. و همچنین زبان‌آموزان در این مرحله در جهت به کارگیری مهارت‌ها و اجرای کنش متقابل هدایت شوند و با حداکثر استفاده از چیزهایی که می‌دانند در برخورد با موقعیت‌های تازه تلاش کنند تا به کاربرد سلیس زبان دست یابند. انواع مکالمه‌ها، اجرای نمایش و تمرین‌های مختلف خواندن و نوشتن که متناسب با نیاز و علاقه و معلومات زبان‌آموز باشند می‌توانند فراگیری زبان را سودمند و معنی‌دار کنند.

تولید زودهنگام زبان به هر صورت مانعی بر سر راه آموزش خواهد بود و ارتباط زبان‌آموز را با معلم و آموزش مختل می‌کند و اگر قبل از آنکه فرآیند یادگیری به خوبی صورت گرفته باشد انتظار تولید داشته باشیم احتمالاً بیش از آنکه کار مفیدی انجام داده باشیم دچار زبان شده‌ایم. معلم باید آموزشی انعطاف‌پذیر و متنوع را برگزیند زیرا که هر زبان‌آموز دارای توانایی و علاقه خاص خویش است و همچنین باید فرصت‌هایی پدید آورد تا هر زبان‌آموز براساس نیاز خود زبان را به کار برد.

همچنین حل تمام مسائل در کلاس و پاسخ دادن پرسش‌ها از سوی معلم موجب می‌شود که زبان‌آموزان در این فرایند ارتباطی هیچ‌گونه مسأله مورد تردید و فاصله اطلاعاتی را احساس نکنند و آموزش زبان خارجی به شکل غیرارتباطی درآید. توصیه می‌شود که مراکز آموزشی به طور جدی در آگاه کردن مدرسان خود از علم آموزش زبان با استفاده از دوره‌های آموزشی و متخصصان آموزش زبان اقدام نمایند. همچنین مدرسین باید در تدوین تجارب خود تلاش بیشتر داشته باشند. و در آموزش خود به علایق، نیازها و معلومات زبان‌آموزان توجه بیشتری نمایند. «مدرس زبان باید بیشتر از زبان و انسان بداند».

پ) زبان آموزان

مقدمه. در فرآیند یادگیری زبان دوم ممکن است با تغییرات قابل ملاحظه در سرعت و میزان موفقیت زبان‌آموزان مواجه شویم. احتمالاً دو مورد از مهم‌ترین عوامل مؤثر در این زمینه عبارتند از: ویژگی‌های محیطی، ویژگی‌های زبان‌آموز.

به نظر می‌رسد که عامل نوع دوم در تغییر سرعت و میزان موفقیت یادگیری سهم بیشتر دارد. در مورد ویژگی‌های زبان‌آموزان دو اعتقاد سنتی وجود دارد:

۱. کودکان بهتر از بزرگسالان زبان دوم یا خارجی را یاد می‌گیرند.
۲. استعداد خاصی برای یادگیری زبان دوم / خارجی لازم است که همه به یک نسبت از آن برخوردار نیستند.

البته باید دانست که همه ویژگی‌های زبان‌آموز مانند سن، استعداد سبک شناختی، خصوصیات عاطفی و روانی و شخصیتی و نگرش و انگیزش او در موفقیت یا شکست نسبی او مؤثر هستند. «زبان‌آموزانی که آگاهی‌های خود را از زبان اول در یادگیری زبان دوم / خارجی تعمیم ندهند و همچنین از استهزا باکی نداشته باشند و در ارائه دانش زبانیشان از زبان دوم، هر قدر هم کم و ناقص، آماده خطر کردن باشند و از نگرش منفی زبان دوم / خارجی و اهل آن دوری کنند، موفقیت بیشتر به دست خواهند آورد. همچنین اگر بتوانند با قدرت حافظه و استدلال تحلیلی، انگیزش ابزاری قدرتمندی در خود ایجاد کنند و در موقعیت‌های مناسب و متفاوت به یادگیری مؤثر دست یازند، امکان توفیق بیشتری خواهند داشت» بدون استعداد زبانی تحقق یادگیری زبان مورد نظر تقریباً غیرممکن است» (الس نثوان، یادگیری و آموزش زبان خارجی، ص ۲۱۹).

«زبان‌آموزانی که دارای سبک شناختی ناپسته به زمینه می‌باشند در یادگیری زبان دوم / خارجی زبان‌آموزان بهتری خواهند بود زیرا که در متمرکز کردن حواس خود بر روی متغیرهای مربوط در یک درس زبانی یا مکالمه توانا ترند» (همان، ص ۲۱۳). همچنین اشخاص وابسته به زمینه به علت در پذیرایی و سوگیری اجتماعی می‌توانند قابلیت‌های یادگیری را در خود افزایش دهند. «گاهی خودجوشی زیاد ممکن است مانعی بر سر راه یادگیری زبان شود. باید قدرت تأمل این گونه زبان‌آموزان را افزایش داد و زبان‌آموزانی که مقوله‌های کلی می‌سازند ممکن است مرتکب تعمیم‌سازی‌های مفرط شوند زیرا همواره سعی می‌کنند که مقوله‌های زیادی را تحت یک قاعده کلی درآورند» (همان، ۲۳۳).

در مورد انگیزه‌های انسانی در یادگیری زبان دوم، یعنی عواملی که به رفتار نیرو و جهت می‌دهند، باید گفت که انگیزه‌های درونی مانند علاقه شخصی در موفقیت‌های بلندمدت مؤثرترند و انگیزش‌های بیرونی مانند پاداش و تأیید دیگران می‌توانند در موفقیت‌های کوتاه‌مدت مؤثر باشند. همچنین انگیزش‌های ترکیبی مانند زندگی و قبولی

فرهنگ دوم در آموزش دوم مؤثرتر از انگیزش‌های ابزاری همانند ارتقاء شغلی هستند. نگرش نیز مستقیماً با انگیزش رابطه دارد و انگیزش به نوبه خود با یادگیری زبان دوم در ارتباط است و به عبارت دیگر نگرش را بایستی به منزله تکیه گاهی برای انگیزش در نظر گرفت نه به عنوان عاملی که تأثیر مستقیم بر یادگیری زبان دوم دارد.

انگیزش علاوه بر نگرش به وسیله سازوکارهای انگیزشی دیگر مانند قبول پاداش نیز تعیین می‌شود و رابطه نگرش با انگیزش به نوع انگیزش نیز بستگی دارد. انگیزش ترکیبی مستلزم نگرش مثبت به اهل زبان است ولی در انگیزش ابزاری چنین نیست. نگرش به زبان، معلم و درس به هر دو انگیزش مربوط می‌شود. به این ترتیب زبان‌آموزانی که دارای انگیزش ترکیبی هستند در آموزش ثابت قدم‌تر و فعال‌تر از زبان‌آموزانی هستند که انگیزش ابزاری دارند. و سرانجام موفق‌تر خواهند بود.

نگرش مثبت به زبان مقصد و سخنگویان آن موجب کسب موفقیت و تقویت انگیزش در یادگیری می‌شود. همچنین بین برون‌گرایی و کسب مهارت‌های زبانی نیز رابطه مستقیم وجود دارد.

اکنون به بررسی وضعیت زبان‌آموزان خارجی چند مرکز آموزشی می‌پردازیم. این بخش بر پایه یک پرسشنامه که بعداً نقل می‌شود، تهیه شده است.

۱. دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین

۶۸ زبان‌آموز که حداقل سه ماه از دوره زبان‌آموزی آنان گذشته است به این پرسش‌نامه پاسخ گفته‌اند. اکثریت زبان‌آموزان پس از ورود به ایران با زبان فارسی آشنا شده‌اند و فقط زبان‌آموزان تاجیک از قبل با گونه‌یی از زبان فارسی آشنایی داشته‌اند. این افراد برای فارسی‌آموزی دارای یک یا چند مورد از اهداف زیر بوده‌اند:

۱. برای زندگی با مردم ایران،
۲. برای نیاز شغلی و کار کردن،
۳. برای علاقه به زبان فارسی،
۴. برای درس خواندن در حوزه‌های دینی،
۵. برای درس خواندن در دانشگاه.

در حدود ۲۹٪ از زبان‌آموزان بیش از یک دلیل برای یادگیری زبان فارسی در نظر دارند یا به تعبیر دیگر دارای انگیزش ترکیبی هستند.

در حدود ۲۶٪ علاقه به زبان فارسی را تنها دلیل و یا یکی از دلایل خود اعلام داشته‌اند و یا انگیزه درونی دارند. اغلب زبان‌آموزان قصد دارند که فقط تا پایان تحصیلات خود - در یکی از رشته‌های دانشگاهی - در ایران بمانند که در حدود ۴ تا ۵ سال طول می‌کشد. و کسانی که قصد تحصیل در حوزه‌های دینی دارند زمان اقامت خود را در ایران نتوانسته‌اند پیش‌بینی کنند.

۶۱٪ زبان‌آموزان زندگی در کشور ایران را متفاوت از زندگی در کشور خود می‌دانند و مهم‌ترین تفاوت‌هایی را که ذکر کرده‌اند عبارتند از: اختلاف قیمت کالاهای ایران با کشورشان، بزرگی ایران، نوع غذا، برجستگی دین در ایران و توجه به احکام دینی، تفاوت در مراسم عروسی و عزاداری، اعیاد، عدم مصرف مشروبات الکلی، بسته بودن مغازه‌ها در روزهای تعطیل و هنگام اذان ظهر، نوع پوشش زنان، توجه مردم به حکومت، نوع حکومت، تعارفات زیاد، فراوانی اتومبیل‌های شخصی، احترام به زنان، مصرف زیاد برنج، ناآشنایی مردم به زبانی دیگر، نبودن خارجی‌ها در ایران. ۱۲٪ زبان‌آموزان هیچ اظهارنظری در پاسخ به این پرسش نکرده‌اند که این امر می‌تواند ناشی از عدم تسلط آنها به نوشتن یا تردید به اصل پژوهش باشد.

در مورد مطالعه روزنامه‌های ایران، ۳۵٪ زبان‌آموزان روزنامه همشهری را مورد مطالعه قرار می‌دهند و پس از آن روزنامه‌های اطلاعات و ابرار ورزشی، کیهان. روزنامه‌های دیگر همانند وفاق، تکنیک، ایران جوان، جمهوری اسلامی و تهران تایمز مورد توجه عده کمی از زبان‌آموزان قرار دارند.

۳۱٪ زبان‌آموزان هیچ روزنامه‌یی مطالعه نمی‌کنند، و دلیل آن را عدم مهارت و کمبود وقت ذکر کرده‌اند. تمام روزنامه‌ها از سوی مرکز تهیه می‌شوند.

در مورد استفاده از برنامه‌های رادیو ایران باید گفت که ۳۰٪ از زبان‌آموزان از آن استفاده نمی‌کنند. اخبار پر شنونده‌ترین برنامه رادیویی با ۵۴٪ در نزد زبان‌آموزان است. «رادیو قرآن»، «قصه شب»، «سروها» «شب به خیر کوچولو» و رادیو پیام نیز از برنامه‌های مورد علاقه زبان‌آموزان این مرکز هستند. علت عدم استفاده از برنامه‌های رادیویی، نداشتن رادیو و یا عدم فهمیدن مطالب آن ذکر شده است.

در حدود ۸۸٪ از زبان‌آموزان برنامه‌های سیمای ایران را نگاه می‌کنند و اخبار و سریال‌ها و فیلم‌های تلویزیون پربیننده‌ترین برنامه‌ها هستند. پس از آن برنامه‌های ورزشی و کودکان مورد توجه زبان‌آموزان هستند. همچنین برنامه آقای قرائتی

(درس‌هایی از قرآن)، برنامه‌تصویر زندگی، صبح به خیر ایران و خطبه‌های نماز جمعه نیز مورد توجه تعدادی از زبان‌آموزان قرار دارند.

زبان‌آموزان این مرکز در پاسخ به این سؤال که «کدام موضوع‌ها را درباره‌ی ایران بیشتر دوست دارند بدانند» چنین اظهارنظر کرده‌اند: ۱. مسائل سیاسی؛ ۲. ادبیات؛ ۳. دین؛ ۴. جغرافیا؛ ۵. تاریخ؛ ۶. زندگی و آداب و رسوم؛ ۷. اقتصاد.

۶۵٪ زبان‌آموزان محیط آموزشگاه را برای فراگیری زبان فارسی مناسب می‌دانند و ۵۴٪ فراگیری زبان فارسی را سخت نمی‌دانند و زمان آموزش را برای خود بین ۶ ماه تا یک سال پیش‌بینی کرده‌اند. همچنین اغلب زبان‌آموزان برای آموزش روزانه ۴ تا ۶ ساعت آمادگی بیشتری دارند؛ و بیشترین مشکل خود را در صحبت کردن و شنیدن و فهمیدن زبان مردم ایران و مهارت نوشتن دانسته‌اند و نداشتن علاقه و ضعف استادان و کمبود وقت را کوچک‌ترین مشکلات خود اعلام کرده‌اند.

۲. مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی وابسته به لغت نامه دهخدا

اغلب زبان‌آموزان این مرکز کسانی هستند که قبل از ورود به گونه‌ی با زبان فارسی آشنا شده‌اند و انگیزه آنها از یادگیری زبان فارسی به شرح زیر است: ۱. برای زندگی با مردم ایران؛ ۲. نیاز شغلی و کارکردن؛ ۳. علاقه به زبان فارسی؛ ۴. درس خواندن در حوزه؛ ۵. درس خواندن در دانشگاه.

اغلب زبان‌آموزان این مرکز برای مدت طولانی و بعضاً نامشخصی در ایران قصد اقامت دارند. حدود ۶۵٪ زبان‌آموزان این مرکز زن هستند.

تفاوت‌هایی که زبان‌آموزان این مرکز بین ایران و کشور خود احساس کرده‌اند به شرح زیر هستند: تعارفات در معاشرت‌های روزمره، نوع غذا، علاقه مردم ایران به مسائل فرهنگی و دینی، توجه به سنت‌های مذهبی همانند مراسم عزاداری و زیارت، عدم رعایت نظم و قانون، پوشش بانوان، سخت کار پیدا کردن، رانندگی ایرانیان و نشستن ۲ نفر در جلو اتومبیل یا تاکسی، حضور متکدیّان در معابر، تعطیلی روزهای جمعه، زیاد کار کردن ایرانی‌ها (تا دیروقت)، دیر شام خوردن، مشخص نبودن زمان حرکت اتوبوس‌ها و قطارها، تعطیلی زیاد، مهمان نوازی، نوع تفریح، نوشابه و چای زیاد خوردن، شام زیاد خوردن، استفاده زیاد از اتومبیل شخصی، کمبود شبکه‌های تلویزیونی.

زبان آموزان این مرکز همشهری را بیش از هر روزنامه دیگر می خوانند، روزنامه های اطلاعات و کیهان نیز بیشتر از دیگر روزنامه ها مورد توجه قرار دارند. ۲۴٪ هیچ روزنامه یی مطالعه نمی کنند. این مرکز هیچ گونه روزنامه برای زبان آموزان تهیه نمی کند. اخبار و برنامه های رادیو پیام، برنامه رادیویی مورد توجه زبان آموزان این مرکز است و برخی نیز برنامه کودکان و داستان شب را گوش می دهند. زبان آموزان این مرکز حداکثر روزی ۱ تا ۲ ساعت به برنامه های رادیویی گوش می دهند و ۵۵٪ به هیچ برنامه رادیویی گوش نمی کنند.

برنامه های خبری تلویزیون و سریال های ایرانی بیش از دیگر برنامه های سیمای ایران مورد توجه زبان آموزان این مرکز قرار دارند. برنامه های «درس هایی از قرآن»، ورزشی، کارتون و مسابقات نیز کمابیش مورد توجه هستند. ۲۷٪ هیچ برنامه تلویزیونی را نگاه نمی کنند و علت آن نداشتن تلویزیون در خوابگاه دانشجویی ذکر شده است. موضوعات مورد علاقه زبان آموزان این مرکز در مورد ایران به شرح زیر هستند:

۱. مسایل سیاسی؛ ۲. زبان و ادبیات؛ ۳. دین؛ ۴. جغرافیا؛ ۵. تاریخ؛ ۶. آداب و رسوم؛ ۷. اقتصاد.

فقط ۳۷٪ از زبان آموزان این مرکز معتقدند که می توانند زبان فارسی را در آموزشگاه یاد بگیرند. ۳۴٪ یاد گرفتن زبان فارسی را سخت می دانند و اغلب زبان آموزان زمانی بیشتر از یک سال برای یادگیری زبان فارسی پیش بینی کرده اند و برخی دیگر زمان معینی را در نظر نگرفته اند. هماهنگی زمانی از جهت یادگیری در این مرکز وجود ندارد زیرا برخی به علت دانشجو بودن مایلند که زبان فارسی را در کمتر از یک سال یاد بگیرند در حالی که برخی دیگر مدت ۵ تا ۶ سال را برای آشنایی با زبان فارسی در نظر گرفته اند. این عده بانوان یا افرادی هستند که به قصد تفتن و علاقه در صدد یادگیری یک زبان خارجی هستند و روزانه ۲ الی ۳ ساعت می توانند برای یادگیری زبان صرف کنند.

مشکلات زبان آموزان این مرکز به ترتیب اهمیت عبارتند از: تلفظ، صحبت کردن، نوشتن خط، شنیدن و فهمیدن، خواندن کتب، انشاء و نامه نوشتن، نداشتن کتاب خوب، ضعف استاد، خوب نبودن کتاب درسی، وقت نداشتن، علاقه نداشتن.

۳. مرکز آموزش امام مهدی «عج»

از ۷۲ نفر زبان آموز که در این مرکز مورد پرسش قرار گرفته اند تمام زبان آموزان

غیرتاجیک از هنگام ورود به ایران با زبان فارسی آشنا شده‌اند، و انگیزه آنها در یادگیری زبان فارسی به شرح زیر بوده است:

زندگی کردن در ایران، نیاز شغلی و کار کردن، علاقه، تحصیل در حوزه‌های دینی، تحصیل در دانشگاه‌های ایرانی.

اغلب زبان‌آموزان زمان یادگیری را تا پایان تحصیلات خود در نظر گرفته‌اند. ۶۱٪ از زبان‌آموزان تفاوت‌های آشکاری بین زندگی مردم ایران و کشور خود احساس می‌کنند و مهم‌ترین تفاوت‌ها را در مسائل زیر می‌دانند: اسراف کردن نان، مشکل ازدواج جوانان، وجود امنیت، اسلامی و دینی بودن ایران، تفاوت در آداب و رسوم مانند عروسی و عزا، شیوه مهمانداری، پوشش، علاقه به رهبر، ایام عاشورا، احترام به زنان.

روزنامه‌کیهان بیشترین خواننده را در این مرکز دارد و پس از آن روزنامه‌های همشهری و اطلاعات مورد توجه و مطالعه زبان‌آموزان قرار می‌گیرند. برخی از روزنامه‌ها به زبان اصلی زبان آموز نیز وجود دارند که مورد مطالعه تعداد کمی از زبان‌آموزان قرار می‌گیرند. ۳۶٪ از زبان‌آموزان هیچ روزنامه‌یی مطالعه نمی‌کنند. روزنامه‌ها به وسیله مرکز تهیه می‌شوند.

برنامه اخبار رادیو و نیز برنامه‌هایی که به زبان اصلی زبان‌آموزان پخش می‌شوند بیشتر مورد توجه هستند. خیرهای ورزشی و «قصه شب» و رادیو پیام نیز مورد توجه محدود زبان‌آموزان قرار دارند. ۲۶٪ به هیچ برنامه رادیویی گوش نمی‌دهند، و علت آن نداشتن رادیو و یا عدم درک مطالب آن است.

از برنامه‌های سیمای ایران برنامه‌های خبری و ورزشی و فیلم‌ها و سریال‌ها بیش از برنامه‌های دیگر بیننده دارند. برنامه‌های فرهنگی، «ولایت و جوانان»، کودک، «جدی نگیرید» و برنامه صبحگاهی و مسابقات و راز بقا نیز مورد توجه زبان‌آموزان هستند. زبان‌آموزان این مرکز موضوعات مورد علاقه خود در مورد ایران را به شرح زیر بیان کرده‌اند:

۱. مسائل سیاسی: ۳۲ نفر، ۴۴٪
۲. زبان و ادبیات: ۴۶ نفر، ۶۳٪
۳. دین: ۴۰ نفر، ۵۵٪
۴. جغرافیا: ۱۹ نفر، ۲۶٪
۵. تاریخ: ۴۵ نفر، ۶۲٪

۶. آداب و رسوم و فرهنگ مردم: ۵۰ نفر، ۶۹٪

۷. اقتصاد: ۲۶ نفر، ۳۶٪

۸۶٪ از زبان آموزان این مرکز محیط مرکز را برای یادگیری زبان فارسی مناسب می‌دانند و فقط ۴٪ یادگیری زبان فارسی را سخت تصور می‌کنند. و زمان مورد نیاز آموزش را بین ۶ ماه تا یک سال پیش‌بینی کرده‌اند.

همچنین ۲۹٪ هیچ مشکلی احساس نمی‌کنند زیرا که زبان اصلی آنها تاجیکی است. در موارد دیگر مشکلات به شرح زیر ارائه می‌شوند: تلفظ، صحبت کردن، نوشتن خط، شنیدن و فهمیدن، خواندن کتاب، انشاء و نامه نوشتن، نداشتن کتاب خوب برای مطالعه، ضعف استاد، ضعف کتاب درسی، وقت نداشتن، علاقه نداشتن.

۴. جامعه‌الرسول (ص) گرگان

در این مرکز نیز زبان آموزان غیر تاجیک پس از ورود به ایران با زبان فارسی آشنا شده‌اند و همگی کمتر از یک سال است که مشغول فراگیری زبان فارسی هستند.

اغلب زبان آموزان تا پایان تحصیلات خود در ایران خواهند ماند و ۳۹٪ از زبان آموزان زندگی در ایران را مانند زندگی در کشور خود می‌دانند و موارد اختلاف این زندگی را در مسائل زیر بر شمرده‌اند: اسلامی بودن ایران، آزادتر بودن زن‌ها، نوع پوشش مردم، مهربانی مردم و تا حدودی زن‌سالاری.

روزنامه جمهوری اسلامی با ۵۲٪ بالاترین تعداد خواننده را در بین روزنامه‌ها دارد. روزنامه‌های همشهری و اخبار نیز به وسیله تعداد کمی از زبان آموزان مطالعه می‌شوند. برخی از زبان آموزان نیز روزنامه‌هایی را به زبان مادری خود مطالعه می‌کنند.

۳۹٪ از زبان آموزان به علت نداشتن رادیو از برنامه‌های آن استفاده نمی‌کنند و برای کسانی که به رادیو گوش می‌کنند، اخبار و برنامه‌های سیاسی بیشتر جلب توجه می‌کنند. همچنین برنامه‌های خبری و ورزشی تلویزیون نیز مورد توجه بیشتر زبان آموزان قرار دارند و روزانه ۳ الی ۴ ساعت به تلویزیون نگاه می‌کنند.

زبان آموزان این مرکز بیشتر دوست دارند که موضوعات زیر را درباره ایران بدانند: مسائل سیاسی ایران، زبان ادبیات ایران، دین ایران، جغرافیای ایران، تاریخ ایران، زندگی و آداب و رسوم ایران.

۶۹٪ از زبان آموزان محیط آموزشگاه را برای فراگیری فارسی مناسب می‌دانند و

۲۶٪ یادگیری را سخت تصوّر می‌کنند و حدود یک سال یا کمتر را برای آموزش در نظر دارند و مایلند که روزانه ۳ تا ۵ ساعت صرف یادگیری کنند. مشکلات زبان آموزان این مرکز عیناً مشابه مشکلات زبان آموزان مراکز دیگر هستند.

۵. مدرسه علمیه امام خمینی (قم)

۳۲ نفر در پاسخ به پرسش‌های مطرح شده در پرسش‌نامه به شرح زیر پاسخ گفته‌اند: تقریباً تمامی زبان آموزان این مرکز پس از ورود به ایران با زبان فارسی آشنا شده‌اند و انگیزه‌های آنان از یادگیری زبان فارسی به ترتیب زیر است: درس خواندن در دانشگاه، درس خواندن در حوزه‌های دینی، علاقه به زبان فارسی، نیاز شغلی و کار کردن، زندگی با مردم ایران.

در این مرکز انگیزه‌های یادگیری غالباً بیرونی هستند.

غالب زبان آموزان زمان معینی را برای پایان تحصیلات خود پیش‌بینی نکرده‌اند و برخی دیگر بین ۵ تا ۱۰ سال را در نظر گرفته‌اند.

اکثر زبان آموزان زندگی در ایران را متفاوت با زندگی در کشور خود دانسته‌اند و به موارد زیر اشاره کرده‌اند: تعارف زیاد، حجاب و نوع پوشش زنان و دین مردم، امنیت، اهانت به خارجی‌ها، بودن زیارتگاه‌ها و روضه‌خوانی، نخوردن شراب و نبودن مراکز فساد، خواب زیاد، تعطیلی زیاد، پخش صدای اذان، دینی بودن حکومت.

روزنامه‌های کیهان، جمهوری اسلامی، اطلاعات، رسالت و ایران برای زبان آموزان تهیه می‌شوند که ۵۰٪ زبان آموزان روزنامه جمهوری اسلامی را مطالعه می‌کنند و رسالت و کیهان مطالعه‌کنندگان کمتر دارند. ۵۰٪ هیچ روزنامه‌یی را مطالعه نمی‌کنند.

۴۰٪ زبان آموزان به برنامه‌های رادیویی گوش نمی‌کنند و اخبار و برنامه‌های رادیو قرآن بیشتر مورد توجه قرار دارند.

در حدود ۴۵٪ زبان آموزان تلویزیون نگاه نمی‌کنند و اخبار و فیلم‌های تلویزیونی بینندگان بیشتر دارند. و برنامه‌های مربوط به دوران جنگ و معرفی شهیدان و سیمای کودک نیز مورد توجه قرار دارند. از دلایل تماشا نکردن برنامه‌های تلویزیون در این مرکز کمبود وقت، خاموشی تلویزیون، فرصت‌های محدود و معین، و مانند اینها را می‌توان نام برد.

زبان آموزان این مرکز دوست دارند که درباره موضوعات زیر بیشتر بدانند: مسائل

سیاسی، ادبیات، دین، جغرافیا، تاریخ، زندگی و آداب و رسوم، اقتصاد.
 ۵۰٪ از زبان آموزان این مرکز معتقدند که می‌توانند فارسی را به خوبی در این مرکز یاد بگیرند هرچند که در حدود ۴۵٪ یادگیری زبان فارسی را سخت می‌دانند. زمان لازم برای یادگیری زبان فارسی را بین ۶ ماه تا یک سال پیش‌بینی کرده‌اند. و تمایل دارند که روزانه سه تا چهار ساعت وقت خود را برای یادگیری زبان سپری کنند. مشکلات زبان آموزان این مرکز شبیه مشکلات زبان آموزان مراکز دیگر هستند.

جدول تعداد زبان آموزان

نام کشور	دانشگاه امام خمینی	مدرسه امام مهدی	جامعه الرسول	مؤسسه دهخدا	جمع
آذربایجان	۲۲	۱			۲۳
آلبانی	۲	۶		۲	۱۰
اتیوپی	۲				۲
اردن	۳۰			۴	۳۴
افغانستان	۱۴		۲		۱۶
اوگاندا	۱				۱
برزیل	۲			۱	۳
بوسنی	۳			۹	۱۲
ترکمنستان	۱۱	۴		۱	۱۶
تاجیکستان	۲۶	۷۶	۱۰		۱۱۲
تانزانیا	۲				۲
ترکیه	۳	۵		۷	۱۵
تایلند	۱				۱
چین	۱۱	۲		۱۳	۲۶
سوریه	۱۲				۱۲
قرقیزستان	۱				۷
قزاقستان	۱۶	۵	۶	۱۰	۷
کشمیر	۱۶				۱۶
کومور	۲				۲
گابن	۸				۲
لبنان	۴			۲	۶
مالی	۱				۱
نیجریه	۲				۲
نیجر	۲				۲
یمن	۲	۴			۵
فیلیپین	۸				۸
روسیه و تاتارستان		۱۵	۴	۲	۲۱

نام کشور	دانشگاه امام خمینی	مدرسه امام مهدی	جامعه الرسول	مؤسسه دهخدا	جمع
۲۸	داغستان	۱۴			۱۴
۲۹	ازبکستان		۱۵		۱۵
۳۰	چچن		۴		۴
۳۱	اینگوش		۶		۶
۳۲	کانادا			۲	۲
۳۳	ایتالیا			۳	۳
۳۴	اندونزی			۳	۳
۳۵	سوئیس			۴	۴
۳۶	کره جنوبی			۴	۴
۳۷	فنلاند			۲	۲
۳۸	ژاپن			۱۲	۱۲
۳۹	آمریکا			۷	۷
۴۰	آلمان			۳	۳
۴۱	ایران			۷	۷
۴۲	ایرلند			۲	۲
۴۳	آرژانتین			۱	۱
۴۴	استرالیا			۱	۱
۴۵	انگلستان			۲	۲
۴۶	ارمنستان			۱	۱
۴۷	هلند			۱	۱
۴۸	اکراین			۲	۲
۴۹	مغرب			۲	۲
۵۰	مقدونیه			۱	۱
۵۱	سوئد			۱	۱
۵۲	عراق			۲	۲
۵۳	اسپانیا			۲	۲
۵۴	یوگسلاوی			۱	۱
۵۵	چک			۱	۱
۵۶	سومالی			۲	۲
۵۷	ایتالیا			۱	۱
۵۸	فلسطین			۱	۱
۵۹	هند			۲	۲
۶۰	عمان			۱	۱
۶۱	بنگلادش			۴	۴
۶۲	سوریه			۱	۱

کشورهای زیر به ترتیب بیشترین زبان آموز فارسی را در ایران دارند:

تاجیکستان ۱۱۲

اردن ۳۴

۳۲	قزاقستان
۲۶	چین
۲۳	آذربایجان
۲۱	روسیه و تاتارستان

این آمار نشان می‌دهد که از کشورهای متعدد با مقاصد مختلف برای فراگیری زبان فارسی به ایران آمده‌اند. تنوع و تعدد کشورها بیانگر این امر است که زبان فارسی در سراسر عالم مورد توجه است، و این که فعلاً نمی‌تواند به عنوان یک زبان بین‌المللی وارد عرصه‌های سیاسی - فرهنگی دنیا شود چیزی از رسالت مراکز و نهادهای فعال کم نمی‌کند و سهمی که از کل امکانات آموزشی کشور برای فعالیت‌های زبان‌آموزی در نظر گرفته می‌شود باید با حجم نیازهای فعلی و آتی آن متناسب باشد.

امروزه آموزش زبان فارسی با توجه به پایگاه کشورمان در منطقه و جهان به عنوان یک عامل مهم در خط‌مشی فرهنگی کلان و بلندمدت کشور باید به حساب آید. گسترش زبان فارسی در محدوده جغرافیایی که در گذشته رایج بود امری دور از دسترس نیست. آموزش زبان فارسی با برنامه‌های مدون و بلندمدت می‌تواند در برقراری روابط مستحکم‌تر و دوستانه با کشورهای همسایه و اسلامی کمک مؤثر نماید. مؤسسات تحقیقاتی - فرهنگی کشور باید در برنامه‌های خود اولویت خاصی در زمینه‌های پژوهشی این رشته قائل شوند و با توجه به پراکندگی علاقه‌مندان زبان فارسی در سراسر دنیا ایجاد دوره‌های مکاتبه‌یی و تهیه برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی و حضور در شبکه‌های اطلاع‌رسانی را باید تحقق بخشند.

انتشار کتاب‌ها و نشریه‌های مناسب زبان‌آموزان در سطوح مختلف باید به طوری جدی مورد توجه کارشناسان و استادان زبان فارسی قرار گیرد.

پُرسشنامه زبان اوّل (مادری): ؟

زبان آموز محترم لطفاً به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:

سال	ماه	۱) از چه زمانی با زبان فارسی آشنا شده‌اید؟
سال	ماه	۲) از چه زمانی به مدرسه (آموزشگاه) آمده‌اید؟

۳) چرا می‌خواهید زبان فارسی را یاد بگیرید؟

برای زندگی کردن با مردم ایران، برای نیاز شغلی و کار کردن، برای علاقه به زبان فارسی،
 برای درس خواندن در حوزه علمیه، برای درس خواندن در دانشگاه.

۴) تا چه زمانی می‌خواهید در ایران زندگی کنید؟ سال ماه

۵) آیا زندگی در ایران مانند زندگی در کشورتان است؟ بله خیر

۶) چند تفاوت زندگی مردم کشورتان را با زندگی مردم ایران بنویسید:

۷) آیا روزنامه ایرانی (فارسی) می‌خوانید؟ کدام روزنامه را؟

۸) آیا رادیو ایران و برنامه‌های فارسی آن را گوش می‌کنید؟ کدام برنامه‌ها را؟ چند ساعت در روز؟

۹) آیا تلویزیون ایران و برنامه‌های فارسی آن را نگاه می‌کنید؟ کدام برنامه‌ها را؟ چند ساعت در روز؟

۱۰) کدام یک از موضوع‌های زیر را بیشتر دوست دارید که درباره ایران بدانید؟

مسائل و موضوع‌های سیاسی ایران، زبان و ادبیات ایران، دین مردم ایران، جغرافیای ایران،

تاریخ مردم ایران، زندگی و آداب و رسوم و فرهنگ مردم ایران، اقتصاد ایران.

۱۱) آیا در آموزشگاه زبان فارسی را خوب یاد می‌گیرید؟ بله خیر تا حدودی

۱۲) آیا یاد گرفتن زبان فارسی سخت است؟ بله خیر تا حدودی

۱۳) در چه مدت و زمانی می‌خواهید فارسی را یاد بگیرید؟ سال ماه

۱۴) در روز چند ساعت می‌توانید درس بخوانید؟ ساعت

۱۵) کدام یک از موضوع‌های زیر برای شما مشکل‌تر است؟ (x) مشخص کنید.

تلفظ کلمه‌های فارسی، صحبت کردن به فارسی، نوشتن خط فارسی (املا)، شنیدن و

فهمیدن صحبت ایرانی‌ها، خواندن کتاب‌های فارسی، انشا و نامه نوشتن به فارسی، نداشتن

کتاب‌های خوب برای مطالعه و تمرین، ضعیف بودن معلم و استاد در یاد دادن زبان فارسی، خوب

نبودن کتاب‌های درسی، وقت نداشتن، علاقه نداشتن.

خلاصه و نتیجه. با توجه به آنچه گذشت می‌توان گفت که بیشتر زبان‌آموزانی که به ایران آمده‌اند مدت چندانی از آشنایی آنها با زبان فارسی نمی‌گذرد و در حقیقت به جز تاجیکستانی‌ها بقیه زبان‌آموزان پس از ورود به ایران در معرض زبان فارسی و فرهنگ و جامعه ایرانی قرار گرفته‌اند و به این ترتیب ضروری است که هرگونه آموزشی که برای خارجیان طراحی می‌شود از پایین‌ترین سطح شکل گیرد و هیچ موضوعی از قبل دانسته شده تصور نشود.

همچنین انگیزه اصلی بیشتر زبان‌آموزان خارجی در ایران ادامه تحصیل در دانشگاه و حوزه‌های دینی است. این موضوع موجب نگرش خاصی به آموزش و زبان خواهد شد و اقتضای آموزش زبان خاصی را دارد. زبانی که پس از اتمام دوره زبان‌آموز را قادر سازد که در این گونه مراکز به تحصیل ادامه دهد و مشکلات زبانی خود را حل کند. البته باید در طراحی آموزشی جایی برای افزایش علاقه زبان‌آموزان به زبان و ادبیات فارسی و فرهنگ ایران در نظر گرفته شود.

زبان‌آموزان و مدرسان زبان دوم باید تفاوت‌های فرهنگی را درک کنند و صریحاً اذعان کنند که «هر کسی در دنیا «دقیقاً مثل من» نیست و مردم همه در باطن و اصل یکسان نیستند. تفاوت‌های واقعی بین گروه‌های مردم و فرهنگ‌های مختلف وجود دارند» (داگلسن براون، اصول یادگیری و تدریس زبان).

به این ترتیب در آموزش زبان می‌توان علاوه بر تفاوت‌های زبانی به تفاوت‌های فرهنگی و قومی دو کشور نیز توجه کرد و مشکلات مربوط به این تفاوت‌ها را از قبل شناخت و برای آنها پاسخ‌های سنجیده ارائه کرد.

همچنین در آموزش باید به نقش ابزارهای کمک آموزشی همچون وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌ها نیز توجه داشت و به زبان‌آموزان در استفاده از آنها یاری رساند. استفاده از نشریات و رادیو و تلویزیون به راحتی برای هر زبان‌آموز در ابتدای کار ممکن نیست. باید برای استفاده بهتر از این ابزارها برنامه‌ریزی کرد. در این برنامه‌ریزی باید به علاقه زبان‌آموزان نسبت به موضوعات مختلف و معلومات آنها توجه داشت. موضوعاتی که مورد علاقه زبان‌آموزان نباشند یا متناسب با معلومات آنها انتخاب نشوند موجب دلسردی در یادگیری خواهند شد.

آنها علاقه دارند که مطالب بیشتری درباره زندگی و آداب و رسوم و فرهنگ مردم ایران و زبان و ادبیات فارسی بدانند و دانستن مطالب درباره تاریخ حال و گذشته ایران نیز برای آنها جالب خواهد بود. اشاره مستقیم به اعتقادات دینی و سیاسی در متون آموزشی می‌تواند مانع بر سر راه زبان‌آموزی باشد، زیرا که یادگیری زبان دوم / خارجی به معنی از دست دادن نسبی هویت فرهنگی فرد به شکلی که در زبان اول متجلی است و در همان حال پذیرفتن ویژگی‌های فرهنگ زبان دوم است. باید از بروز احساس ناامنی اجتماعی که به نوبه خود ممکن است به احساسات منفی نسبت به استفاده از زبان دوم منجر گردد، جلوگیری کرد.

علاوه بر مطالب فوق با توجه به علایق زبان آموزان نسبت به موضوع درس، می توان انگیزه های بیشتری را برای یادگیری زبان فراهم کرد. و با استفاده از انگیزه های درونی در موفقیت های بلندمدت آنها تأثیر گذاشت. محتوای آموزش باید موجب نگرش مثبت و منطقی زبان آموز به زبان و سخنگویان آن شود و تحمّل درس و معلم را برای او آسان کند.

زمان آموزش نیز با توجه به اینکه اغلب مراکز زبان آموزان مدت معینی را پیش بینی کرده اند باید در نظر گرفته شود اغلب زبان آموزان زمانی بین ۶ ماه تا یک سال را برای خود در نظر گرفته اند و ظاهراً مراکز نیز با آن موافقت دارند. محتوای آموزش اگر با توجه به زمان مذکور طراحی شود بازدهی بهتر خواهد داشت و آموزش با کمبود احتمالی وقت مواجه نخواهد شد.

در آموزش زبان فارسی باید بر مهارت های صحبت کردن و نوشتن تأکید بیشتر صورت گیرد زیرا که بیشترین مشکل را زبان آموزان در این بخش ها احساس می کنند. همچنین توجه به رسم الخط فارسی و شیوه نگارش آن نیز باید در کتاب های درسی مورد توجه قرار گیرد. تصحیح و تغییر کتاب های درسی موجود متناسب با وضعیت زبان آموزان ضروری است و همچنین تألیف کتاب های مفید که برای زبان آموزان در سطوح مختلف قابل استفاده باشند نیازی مبرم و اساسی است.

زبان آموزان در مدت آموزش باید با ساخت های بنیادین زبان گفتار و نوشتار مأنوس شوند و هرچه بیشتر خود را در معرض زبان اعم از گفتاری و نوشتاری قرار دهند. تولیدات زبان فارسی در این زمینه بسیار ناچیز و مأنوس کننده اند و برنامه های تولیدی نیز قابلیت استفاده چندانی برای زبان آموزان ندارند.

علاوه بر کتاب های مفید، تولید برنامه های رادیویی و تلویزیونی قابل استفاده و انتشار نشریات مناسب برای این گروه افراد نیز کمک مؤثری خواهد کرد تا هرچه بیشتر و بهتر در معرض زبان فارسی قرار گیرند.

ت) گزینش مواد درسی / محتوای آموزش

مقدمه. آموزش و یادگیری یک زبان خارجی در تمام ابعاد حتی اگر هیچ گونه محدودیت زمانی هم وجود نداشته باشد، امکان پذیر نیست و این مسأله موجب می شود که محتوای مواد درسی برای آموزش گزینش شوند. در این کار هدف های تدوین شده نخستین اقدام

و راهنما خواهند بود زیرا که ضروری است که محتوای دوره به گونه‌ی گزینش شود که زبان‌آموز بتواند به آنچه در هدف‌ها پیش‌بینی و مشخص شده است، دست یابد. علاوه بر توجه به اهداف زبان‌آموزی و زمان عوامل دیگری چون سطح دوره، برگزینش مواد درسی تأثیر می‌گذارند. هدف‌ها، سطح و زمان آموزش در فرایند گزینش اهمیت بسیار دارند و چهارچوبی را که گزینش - نوع مواد زبانی، میزان مواد درسی و صورت‌های زبانی - باید در آن صورت گیرد مشخص می‌کنند.

هدف مهم‌ترین عامل گزینش است زیرا گزینش باید به گونه‌ی صورت گیرد که زبان‌آموزان بتوانند از عهده انجام وظایفی که در تعیین هدف‌ها توصیف شده است، برآیند. زمانی که گزینش برای دوره‌های "عمومی" صورت می‌گیرد انواع خاصی از زبان مورد توجه قرار خواهند گرفت. هدف دوره‌ی که خاص آموزش زبان به جهانگردان است با دوره‌ی که هدف آن آموزش زبان به دانشجویان و توانا ساختن آنها در خواندن متون علمی است گزینش یکسانی نخواهد داشت. بنابراین در گزینش مواد درسی برای آموزش زبان خارجی با مقاصد کلی و آموزش زبان خارجی با مقاصد ویژه تمایز وجود دارد.

اهداف زبان‌آموزی باید با محیط‌هایی که زبان‌آموز در آنها قادر به استفاده از زبان خارجی می‌شود و مفاهیمی را که بعداً به کار می‌برد و کارکردهایی را که در آینده باید انجام دهد منطبق باشند.

سطح دوره نیز برگزینش مواد درسی اثر می‌گذارد. برای سطوح پیشرفته هدف‌های عینی اهمیت بیشتر پیدا می‌کنند. در دوره‌های مبتدی آموزش «هسته مشترک» زبان مورد توجه است و در هر زبان تعداد معین و محدودی هسته مشترک وجود دارد.

زمان نیز عامل مهم دیگری در گزینش اصولی است. فشردگی یا گسترده‌ی دوره آموزش و پراکندگی زمان در هر دوره برگزینش مواد درسی تأثیر می‌گذارند. علاوه بر سه عامل هدف، سطح و زمان، عوامل دیگری همچون نوع مدرسه و تجربه زبانی زبان‌آموز از زبان دوم، در تعیین میزان مطلوب مواد درسی و نوع مواد زبانی برای یک دوره یا بخشی از آن تأثیر دارد.

گزینش نوع زبانی مستلزم گزینش در حوزه انواع گونه‌های زبانی یعنی لهجه، سیاق سخن، سبک و وسیله بیان است. مناسب‌ترین زبان برای آموزش، زبان معیار است یعنی گونه‌ی زبانی که بیشتر از همه در رسانه‌ها و آموزش و پرورش مورد استفاده قرار

می‌گیرد و لهجه آن موقعیت برتر دارد و نزد گویشوران آن زبان نیز معتبر است.

سیاق سخن نیز در گزینش مواد درسی برای دوره‌های عمومی یا ویژه دارای اهمیت است. سیاق سخن از سطح واژگان قابل تشخیص است. واژگان فنی مربوط به موقعیت یا زمینه موضوعی معین است که سیاق یک سخن را از سیاق سخن دیگر مشخص می‌سازد. و در سطح دستور نیز می‌توان چنین تمایزی را تشخیص داد. مثلاً جمله‌های مجهول در متون علمی بسامد بیشتر دارند.

سبک‌های سخن نیز در گزینش دوره درسی مورد توجه قرار می‌گیرند که از سبک رسمی تا غیررسمی گسترده است و به موقعیت اجتماعی، ماهیت موضوع و وضعیت محیط و وسیله بیان بستگی دارند. برای دوره‌هایی که هدف آنها آموزش مهارت خواندن و فهم مقالات است سبک رسمی انتخاب می‌شود.

تفاوت‌های زبان گفتاری و زبان نوشتاری نیز در گزینش محتوا تأثیر می‌گذارند. اگر هدف دوره پرورش مهارت‌های شفاهی باشد انتخاب برخی از عناصر زبان شفاهی مانند پُرکننده‌ها و عبارات رایج مورد توجه قرار می‌گیرد.

پس از گزینش نوع مواد زبانی تعداد و صورت‌های زبانی برگزیده می‌شوند و در گزینش این مواد هدف‌های آموزشی نیز مهم‌ترین عامل هستند. اگر هدف دوره مهارت‌های دریافتی باشد گزینشی متفاوت از مهارت‌های تولیدی صورت خواهد گرفت. در عین حال انتخاب مواد درسی به ویژگی‌های خود زبان نیز بستگی دارد.

سطوح زبانی از لحاظ محدودیت متفاوتند. در سطح واجی امکانات انتخاب بسیار محدود، و در سطح متنی محدودیت خیلی کم است. امکانات صرفی و نحوی نیز محدودیت دارند. در سطح واژگانی نیز امکانات گزینش به دلیل تعدد واژه‌ها دارای گستردگی هستند. در حوزه واژگان گزینش اسم‌ها محدودیت کمتری نسبت به نقش‌نماها دارد، زیرا که تعداد عناصر نقش‌نما بسیار کمتر از اسم است.

بسامد عناصر زبانی اعم از آوایی، صرفی، نحوی و واژگانی عامل تعیین‌کننده در گزینش آنهاست و کاهش صورت‌های زبانی فوق در آموزش مفید خواهد بود. و با آگاهی از مفید و مناسب و مهم بودن این عناصر، گزینش صورت می‌گیرد و تا حدودی نیز می‌توان از شم و تجربه زبانی تربیت‌شدگان استفاده کرد.

همچنین دامنه و توزیع عناصر زبانی در انتخاب آنها تأثیر می‌گذارد. ساخت‌ها و واژه‌هایی که در بخش‌های مختلف نمونه به طور یکسان توزیع شده‌اند بر آن واژه‌ها و

ساخت‌ها که در برخی از بخش‌ها بسیار زیاد و در بخش‌های دیگر بسیار کم به کار رفته‌اند و یا اصلاً به کار نرفته‌اند، ارجحند. همچنین کلماتی که قدرت پوشش بیشتری دارند برای انتخاب اولویت دارند. علاوه بر این برخی از معیارهای روانی و آموزشی در انتخاب مقوله‌های زبانی تأثیر دارند.

سرانجام اینکه اگر بخواهیم که فهرست‌های واژه‌هایی را که صرفاً بر پایه معیارهایی همچون بسامد، دامنه و زودبایی قرار دارند، برای اهداف آموزش زبان خارجی به مناسب‌ترین شکل ارائه دهیم، لازم است که همواره آنها را ابتدا با استفاده از معیارهای روان‌شناختی و آموزشی «ویرایش» کنیم.

ساخت‌های نحوی زبان را نیز با اینکه محدودتر از واژه‌ها هستند می‌توان گزینش کرد. گزینش سنتی بر پایه تقسیم ساخت‌ها به ساده، اصلی یا پیچیده و فرعی بنا نهاده شده است (دیدگاه دستوری)، که مبنای آن آشنایی با توصیف‌های نحوی از زبان مقصد است. و در گزینش نحوی از معیارهایی همچون بسامد و دامنه کمتر استفاده می‌شود و علت آن وضعیت پیچیده شمارش ساخت‌ها خصوصاً در زبان گفتاری است. به هر حال در گزینش ساخت‌ها باید رابطه میان زبان اول و دوم، سن زبان‌آموزان و قابل آموزش بودن ساخت‌ها را در نظر گرفت.

در انتخاب متون آموزشی باید سطح مهارتی را که زبان‌آموزان پیش‌تر در زبان دوم به آن دست یافته‌اند، در نظر گرفت و علاوه بر واژه‌ها و ساخت‌های مورد نظر باید به محتوای آنها نیز توجه کرد. به عبارت دیگر کار متن تنها نمایش واژه و ساخت‌هایی که در درس مربوط مورد بحث قرار گرفته‌اند نیست. این نگرش موجب یکنواختی و پیش‌پا افتادگی متن‌ها می‌شود. متن آموزشی باید علاقه زبان‌آموزان را برانگیزد و اطلاعات مؤثقی را درباره مردم و فرهنگ و زبان مقصد ارائه دهد.

همچنین باید سطح دشواری متن مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر واژه‌ها و ساخت‌های تعیین شده عوامل دیگری همچون موضوع متن، سبک نویسنده و دانش زبان آموز از موضوع، در دشواری متن از جمله عوامل تعیین کننده‌اند.

متون اصلی به دلیل این که برای زبان آموزی تدارک دیده نشده‌اند یا این که ممکن است با میزان اطلاعات زبان آموز منطبق نباشند موجب دشواری آموزش می‌شوند، به این دلیل در دوره‌های مقدماتی به زحمت می‌توان از متون اصلی بهره برد. و در دوره‌های پیشرفته باید گاهی درج اطلاعات اضافی درباره موضوع را از پیش تدارک دید. و اگر

رسیدن به سطح بومی زبانان برای دوره در نظر گرفته شده باشد استفاده از متون اصلی رسیدن به اهداف آموزش را تضمین می‌کند. متون گفتاری فقط می‌توانند موجب توانایی درک شنیداری شوند. خلاصه آن که «متن درسی باید موجب پیدایش و باروری بحث‌های متفاوت و زیاد گردد نه همانند کوچه‌یی بن‌بست به نکته‌یی ناچیز اشاره کند» (از تقریرات استاد جلیل بانان صادقیان).

چنان‌که قبلاً گفته شد هر یک از مراکز آموزشی زبان فارسی برای آموزش محتوای خاصی را تدارک دیده است. یکی از این مجموعه‌ها کتاب آموزش زبان فارسی تألیف دکتر یدالله ثمره است که آموزش مراکزی همچون «دانشگاه بین‌المللی امام خمینی» (قد) و «مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی»، «مرکز امام مهدی (عج) پاکدشت» بر آن بنا نهاده شده است. اثر دیگر مجموعه شش جلدی زبان انقلاب است که به وسیله مرکز جهانی علوم اسلامی جهت آموزش طلاب خارجی مقیم ایران تدوین شده است. از این اثر عمدتاً در مراکز دینی استفاده می‌شود. «مرکز آموزش زبان دوم» قم نیز ترجمه و یزافون را مبنای آموزش قرار داده‌اند که روش استفاده از آن قبلاً بیان شد.

چند مورد دیگر برای پژوهش‌های بیشتر

با توجه به مشاهدات پژوهشگر و وجود مسائل و مشکلات آموزش زبان فارسی در ایران پژوهش‌های زیر می‌توانند موضوع تحقیقات بعد قرار گیرند:

- تهیه متون مناسب آموزشی با توجه به نیازهای زبان آموزان،
- تهیه آزمون‌های مختلف زبان برای سطوح و اهداف مختلف،
- بررسی مسائل فرهنگی و تأثیر آنها در آموزش زبان آموزان،
- بررسی تفاوت‌های زبانی در حوزه‌های مختلف میان زبان اصلی زبان آموزان با زبان

فارسی،

- مشخص کردن موقعیت‌هایی که زبان آموزان زبان را در آن موقعیت‌ها به کار خواهند برد و تعیین واژگان و ساختارهای اصلی و پایه آنها،
- تهیه متون درجه‌بندی شده برای مراحل و سطوح مختلف آموزش،
- تهیه فرهنگ‌های مختلف برای استفاده زبان آموزان در سطوح مختلف،
- تهیه وسایل کمک آموزشی مناسب با نیازهای آموزشی،
- تهیه فیلم‌ها و نوارهای آموزشی مناسب،

- بررسی و تحقیق درباره عوامل زیر زنجیری زبان فارسی مانند تکیه، آهنگ، مکث، فاصله و... تدوین دستورهای آموزشی ویژه زبان گفتاری و زبان نوشتاری،
- بررسی دقیق‌تر متون آموزشی فعلی...

منابع

- الس، تنوان و همکاران. زبان‌شناسی کاربردی، یادگیری و آموزش زبان‌های خارجی، ترجمه محمود ایبسی، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۷۲.
- مه کی. ویلیام فرانسس. تحلیل روش آموزش زبان، ترجمه حسین مریدی. معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۷۰.
- ثمره. یدالله. آموزش زبان فارسی، تهران، انتشارات بین‌المللی هدی، ۱۳۷۲.
- فلاذ. جیمز و سالوس. پیتراج. زبان و مهارت‌های زبانی، ترجمه علی آخشینی، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۹.
- مرکز آموزش زبان فارسی طلاب غیرایرانی. زبان انقلاب، مرکز جهانی علوم اسلامی، قم، ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۶.
- آذری نجف آباد. الله وردی. روش‌های سمعی و بصری و یادگیری زبان ده مقاله، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۶.
- ژیرار. دنی و گالیسون. روبل. زبان‌شناسی کاربردی و علم زبان‌آموزی، ترجمه الله وردی آذری نجف‌آباد، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۶.
- براون. اچ. داگلس. اصول یادگیری و تدریس زبان، ترجمه مجدالدین کیوانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۳.
- پامر. هرولد. اصول آموزش زبان، ترجمه مجدالدین کیوانی، انتشارات دانشسرای عالی، ۱۳۵۲.
- بانان صادقیان، جلیل. تقریرات درس‌های اصول و روش آموزش زبان خارجی و تهیه و تدوین مطالب درسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۷۶.

پیوست ۱. مراکز آموزش زبان فارسی

۱. دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)
قزوین، بلوار دانشگاه (نوروزیان)، تلفن: ۴۱۰۰۳، نمابر: ۳۸۵۵۲
۲. مرکز جهانی علوم اسلامی «مدرسه علمیه امام خمینی (ره) قم، میدان جهاد، تلفن: ۷۲۰۹۰۱-۹
۳. مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی
تهران، خیابان ولیعصر، سه راه زعفرانیه، ساختمان‌های موقوفات دکتر افشار،
تلفن: ۲۷۱۷۱۱۲۰ و ۲۷۱۸۰۷۴

۴. مرکز آموزش اسلامی «مدرسه علمیه امام مهدی (عج)»
 پاکدشت ورامین (مامازن)، سه راه پارچین، تلفن: ۲۲۰۰۰۶، ۲۳۰۳۲ کد: ۲۳۰۳۵-۲۹۲۳۰
۵. جامعه‌الرسول الاکرم (ص)
 گرگان، روبه‌روی پمپ بنزین جنب حوزه علمیه امام خمینی (ره)، تلفن: ۲۹۴۹۴ و ۲۵۹۸۴
۶. مرکز آموزش زبان دوم
 قم، جنب مسجد محمدیه، تلفن: ۷۴۳۶۸۳
۷. مؤسسه آموزش زبان «سلمان فارسی»
 قم، اول چهارمردان، تلفن: ۷۴۱۲۱۴
۸. مجتمع بین‌المللی و تطبیقی تهران
 تهران، سعادت آباد، میدان کاج، سرو شرقی، تلفن: ۲۰۶۵۶۴۵-۲۰۶۵۶۴۸-۲۰۶۵۶۴۵ شماره: ۲۰۸۰۲۴۱

پیوست ۲. نهادها و ادارات

۱. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، «شورای گسترش زبان فارسی»
 تهران، میدان بهارستان، تلفن: ۳۱۱۲۵۴۰
۲. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران «انتشارات سروش»
 تهران: نیش خیابان شهید مطهری، شهید مفتاح، ساختمان جام جم، تلفن: ۸۳۰۷۷۱ شماره: ۸۳۰۷۵۹
۳. وزارت امور خارجه
 تهران: خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه،
 بخش گسترش زبان فارسی، تلفن: ۲۵۷۱۰۱۰، ۲۵۷۱۰۱۵ صندوق پستی: ۱۰۳۹۵/۱۷۹۳
۴. سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
 تهران: بزرگراه رسالت روبه‌روی مصلی «گروه اجرایی گسترش زبان فارسی» تلفن: ۸۱۵۳۲۹۵-۸۱۵۱ و ۸۱۵۳۵۳۳
۵. مجتمع بین‌المللی و تطبیقی تهران وابسته به وزارت آموزش و پرورش
 تهران، سعادت آباد، سرو شرقی، تلفن: ۲۰۶۵۶۴۵-۴۸ شماره: ۲۰۸۰۲۴۱